

PIOTR KANTOR-KOZDROWICKI

ORCID: 0000-0002-3891-2158

Uniwersytet Wrocławski
piotr.kozdrowicki@uwr.edu.pl

MAŁGORZATA MATERNIAK-PAWŁOWSKA

ORCID: 0000-0001-6568-2039

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
malgosm@amu.edu.pl

JACEK PRZYGODZKI

ORCID: 0000-0003-2459-933X

Uniwersytet Wrocławski
jacek.przygodzki@uwr.edu.pl

Przedmioty historycznoprawne na polskich wydziałach prawa*

Dydaktyka historycznoprawna na wydziałach prawa była częstym tematem dyskusji w trakcie ogólnopolskich konferencji historyków państwa i prawa. Zazwyczaj prowadzone były one jednak w kuluarach obrad. Ostatni stan badań nad dydaktyką historycznoprawną został przedstawiony przez prof. Marię Zmierczak w trakcie konferencji historyków prawa w Zajączkowie (w dniach 14–17 września 1995 roku), zorganizowanej przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu¹; referat na ten temat został opublikowany

* Artykuł jest pokłosiem referatu wygłoszonego na sesji plenarnej XXVII Ogólnopolskiego Zjazdu Historyków Ustroju i Prawa oraz Doktryn Politycznych i Prawnych w Lublinie w dniach 10–12 września 2018 roku; anglojęzyczna wersja tekstu została opublikowana jako *Legal and historical subjects at Polish faculties of law*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 71, 2019, z. 2, s. 267–301.

¹ A. Pasek, *Wykaz ogólnopolskich konferencji historycznoprawnych*, [w:] *Spółczesność a władza. Ustrój, prawo, idee*, red. J. Przygodzki, M.J. Ptak, Wrocław 2010, s. 17.

na łamach „Czasopisma Prawno-Historycznego”². Mimo upływu lat tematyka ta jest nadal żywa, a w okresie zmian w systemie szkolnictwa wyższego wzbudza ona zainteresowanie środowiska historyczno-prawnego.

Niniejsza publikacja jest odpowiedzią na takie zapotrzebowanie. Autorzy postanowili przedstawić stan przedmiotów historycznoprawnych na polskich wydziałach prawa. Tekst został podzielony na dwie części. Pierwsza obejmuje analizę przedmiotów historyczno-prawnych, a druga poświęcona jest przedmiotom z zakresu doktryn politycznych i prawnych. Artykuł zawiera opis dydaktyki w publicznych i niepublicznych szkołach wyższych. Ośrodki zostały uszeregowane na podstawie miejsc zajętych w rankingu wydziałów prawa przeprowadzonego przez dziennik „Rzeczpospolita” w 2018 roku. Autorzy, opierając się na programach nauczania publikowanych w wydziałowych stronach internetowych, starali się ukazać nie tylko dydaktykę na kierunku prawo, lecz także na innych kierunkach prowadzonych przez jurystyczne fakultety, na przykład na administracji I i II stopnia czy kierunku bezpieczeństwo I i II stopnia. Jeśli chodzi o szkoły niepubliczne, w tekście poddano analizie najlepsze cztery wydziały prawa według rankingu „Rzeczpospolitej”.

Należy podkreślić, że tekst obejmuje opis dydaktyki realizowanej przez instytuty i katedry historycznoprawne sprzed zmian, jakie przyniosła nowa ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce³. Wprowadziła ona zupełnie nowy system organizacji szkół wyższych, co miało wpływ na zmiany organizacyjne na niektórych wydziałach prawa, na przykład na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego zlikwidowano katedry, a na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego zniesiono Instytut Historii Prawa. Ta nowa sytuacja prawna katedr historycznoprawnych na polskich uniwersytetach winna być przedmiotem wnikliwej analizy i podstawą kolejnych publikacji.

Przedmioty historycznoprawne

Na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego przedmioty historycznoprawne realizowane były przez Katedrę Historii Administracji i Myśli Administracyjnej, Katedrę Historii Doktryn Politycznych i Prawnych, Katedrę Historii Prawa Polskiego (w której skład wchodziły Zakład Prawa Kościelnego i Wyznaniowego), Katedrę Powszechnej Historii Państwa i Prawa oraz Katedrę Prawa Rzymskiego. Program nauczania na kierunku prawo określała uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji z dnia 18 czerwca 2012 roku oraz z dnia 15 października 2012 roku z późniejszymi zmianami. Według uchwały program

² M. Zmierczak, *Nauki historycznoprawne pośród dyscyplin prawniczych i w programach studiów*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 47, 1995, z. 1–2, s. 79–92.

³ Dz.U. z 2018 r. poz. 1668 z późn. zm.

studiów obejmował trzy grupy modułów: obowiązkowych, podstawowych oraz specjalizacyjnych. Zgodnie z § 5 w grupie modułu obowiązkowego na I roku znajduje się między innymi jeden z trzech przedmiotów historycznoprawnych do wyboru przez studenta: historia państwa i prawa polskiego, powszechna historia prawa lub prawo rzymskie⁴. Wszystkie te przedmioty były dwusemestralne i miały po 11 punktów ECTS. Na studiach stacjonarnych historia państwa i prawa polskiego oraz prawo rzymskie zakładały 60 godzin wykładów i 60 godzin ćwiczeń, podczas gdy powszechna historia prawa miała 120 godzin wykładów i 60 godzin ćwiczeń. Na studiach niestacjonarnych wskazane przedmioty liczyły 42 godziny wykładów i ćwiczeń⁵. Zgodnie z uchwałą programową student, który nie wybrał danego przedmiotu historycznoprawnego na I roku jako obowiązkowego, mógł zaliczyć go w toku studiów jako przedmiot podstawowy według punktacji jak za przedmiot obowiązkowy. Inne katedry prowadzące przedmioty obowiązkowe nie uruchamiały przedmiotów podstawowych⁶. Oprócz tych przedmiotów kursem podstawowym była semestralna historia nowożytnej administracji, mająca 7 punktów ECTS; wykłady na studiach stacjonarnych trwały 45 godzin, a ćwiczenia 30 godzin (na studiach niestacjonarnych wykłady miały 28 godzin, a ćwiczenia — 21 godzin)⁷.

W ofercie programowej studiów prawniczych znajdowała się pokaźna liczba historycznoprawnych przedmiotów specjalistycznych. Były to: prawo prywatne II Rzeczypospolitej (30 godzin wykładów, 4 punkty ECTS), reflektorem w mrok — prawo rzymskie o współczesnym (30 godzin wykładów, 4 punkty ECTS), *introduction to comparative law* (30 godzin wykładów, 5 punkty ECTS na studiach stacjonarnych; 21 godzin wykładów i 5 punktów ECTS na studiach zaocznych), *comparative perspective of the Roman and modern private law* (30 godzin wykładów, 5 punkty ECTS na studiach stacjonarnych), postępowanie rejestrowe: aspekty materialnoprawne i procesowe — warsztaty (30 godzin wykładów, 3 punkty ECTS), historia ustroju państw starożytnych (30 godzin wykładów, 4 punkty ECTS), łacińska terminologia prawnicza (30 godzin wykładów, 4 punkty ECTS), jurysprudence rzymska i jej wpływ na kształt prawoznawstwa europejskiego — warsztaty źródłoznawcze (30 godzin wykładów, 4 punkty ECTS), praktyczna retoryka prawnicza — warsztaty (30 godzin wykładów, 4 punkty ECTS), dzieje parlamentaryzmu polskiego (30 godzin wykładów na studiach stacjonar-

⁴ http://www.wpia.uj.edu.pl/documents/41601/23624047/uchwala_program_studiow_prawo-2012-zm2017.pdf (dostęp: 21 sierpnia 2018).

⁵ https://www.usosweb.uj.edu.pl/kontroler.php?_action=actionx%3Akatalog%2Fprzedmiot%2FszukajPrzedmiotu%28%29&_prz_kod=&_pattern=Historia+pa%C5%84stwa (dostęp: 21 sierpnia 2018).

⁶ http://www.wpia.uj.edu.pl/documents/41601/23624047/uchwala_program_studiow_prawo-2012-zm2017.pdf (dostęp: 21 sierpnia 2018).

⁷ https://www.usosweb.uj.edu.pl/kontroler.php?_action=actionx%3Akatalog%2Fprzedmiot%2FszukajPrzedmiotu%28%29&_prz_kod=&_pattern=Historia+Nowo%C5%BCytnaj+Administracji+ (dostęp: 21 sierpnia 2018).

nych i 21 godzin na studiach niestacjonarnych, 4 punkty ECTS), polskie tradycje demokratyczne (21 godzin na studiach niestacjonarnych, 4 punkty ECTS), porównawcza historia ustrojów państwowych (45 godzin wykładów, 6 punktów ECTS), państwo prawa w Europie XIX i XX wieku (30 godzin wykładów, 4 punkty ECTS), *fundamentals of Anglo-American and Polish legal systems* (30 godzin wykładów, 5 punkty ECTS), archeologia prawa (30 godzin wykładów na studiach stacjonarnych i 21 godzin na studiach niestacjonarnych, 4 punkty ECTS) oraz *American contemporary constitutionalism — rights and freedoms* (30 godzin wykładów, 4 punkty ECTS). Na studiach prawniczych również prowadzone były historycznoprawne proseminaria i seminaria magisterskie na III, IV i V roku studiów (w wymiarze 60 godzin rocznie na studiach stacjonarnych i 42 godziny na studiach niestacjonarnych)⁸.

Krakowski Wydział Prawa prowadził także studia na kierunku administracja I i II stopnia oraz kierunku prawo własności intelektualnej i nowych mediów I stopnia. Na kierunku prawo własności intelektualnej i nowych mediów umieszczono jeden przedmiot historycznoprawny — historyczny rozwój prawa i doktryn politycznych (miał 4 punkty ECTS, wykłady trwały 30 godzin i kończyły się egzaminem). Na administracyjnych studiach licencjackich znajdujemy natomiast przedmiot historia nowożytniej administracji (miał 9 punktów ECTS i kończył się egzaminem, zajęcia prowadzone były na pierwszym semestrze, wykłady na studiach stacjonarnych miały 45 godzin, a ćwiczenia — 30 godzin; na studiach niestacjonarnych wykłady miały 28 godzin, a ćwiczenia — 21 godzin). Na studiach administracji II stopnia znajdujemy następujące anglojęzyczne historycznoprawne przedmioty do wyboru: *the legal history and the history of administration and constitutional system of Spain and Latin America countries* (30 godzin wykładów, 5 punktów ECTS), *the comparative legal history and the history of the constitutional system of the Polish Lithuanian Commonwealth and other CE countries* (30 godzin wykładów, 5 punktów ECTS) oraz *fundamentals of Anglo-American and Polish legal systems* (30 godzin wykładów, 5 punktów ECTS). Na obu kierunkach Krakowskiego Wydziału Prawa prowadzone były historycznoprawne warsztaty licencjackie i seminaria magisterskie⁹.

Na warszawskim Wydziale Prawa i Administracji przedmioty historycznoprawne były realizowane przez katedry i zakłady istniejącego wówczas Instytutu Historii Prawa. Były to: Katedra Prawa Rzymskiego i Antycznego, Katedra Historii Ustroju i Prawa Polskiego, Katedra Powszechnej Historii Państwa i Prawa, Katedra Europejskiej Tradycji Prawnej oraz Zakład Prawa Wyznaniowego i Zakład Historii Administracji.

⁸ https://www.usosweb.uj.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2/index (dostęp: 21 sierpnia 2018).

⁹ *Ibidem*.

Na kierunku prawo program przedmiotów historycznoprawnych był analogiczny dla studiów stacjonarnych i niestacjonarnych. Przewidywał dwa obowiązkowe przedmioty, prowadzone na I roku studiów w wymiarze po 60 godzin wykładowych i po 45 godzin ćwiczeniowych (po 9 punktów ECTS): prawo rzymskie i tradycja romanistyczna oraz ewolucja ustrojów państwowych i instytucji prawnych. Natomiast na kierunku administracja, na studiach I stopnia w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym przewidziany był z kolei obowiązkowy przedmiot historycznoprawny o nazwie geneza współczesnej administracji w wymiarze 10 godzin wykładowych (3 punkty ECTS).

Na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego przedmioty historycznoprawne prowadzone były przez pracowników zatrudnionych w Instytucie Historii Państwa i Prawa podzielonym na cztery zakłady: Historii Administracji, Historii Państwa i Prawa Polskiego, Prawa Rzymskiego oraz Powszechnej Historii Państwa i Prawa, a także w Katedrze Doktryn Politycznych i Prawnych¹⁰.

Na kierunku prawo w trybie stacjonarnym *gros* przedmiotów prowadzonych było na I roku. Od roku akademickiego 2013/2014 obowiązuje nowy program nauczania, który zmieniał obowiązującą tradycyjnie siatkę przedmiotów historycznoprawnych. Decyzją Rady Wydziału połączono dwa przedmioty: powszechną historię państwa i prawa oraz historię państwa i prawa polskiego w jeden o nazwie historia państwa i prawa, zniesiono przedmiot łacina dla prawników, a w jego miejsce wprowadzono zajęcia z łacińskiej terminologii dla prawników. Od tego czasu obowiązuje następująca siatka godzinowa:

— na I roku studiów historia państwa i prawa była przedmiotem rocznym kończącym się egzaminem z 9 punktami ECTS; w każdym semestrze wykłady trwały 30 godzin, a ćwiczenia miały 30 godzin;

— w semestrze zimowym na tym samym roku w ofercie programowej znajdował się przedmiot łacińska terminologia dla prawników, mający 3 punkty ECST, kończący się zaliczeniem na ocenę; przedmiot realizowany był w wymiarze 20 godzin;

— w semestrze letnim I roku w ofercie dydaktycznej Wydziału znalazło się również prawo rzymskie z 7 punktami ECTS, kończące się egzaminem; wykłady i ćwiczenia trwają po 30 godzin dydaktycznych.

Instytut prowadzi także seminaria magisterskie na IV i V roku w wymiarze 60 godzin rocznie. W ramach zajęć blokowych na III roku studiów umieszczono przedmiot prawo wyznaniowe i kanoniczne (8 punktów ESCT) w wymiarze 14 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń¹¹.

¹⁰ <https://prawo.uni.wroc.pl/instytuty-i-katedry> (dostęp: 20 sierpnia 2018).

¹¹ https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/PR-SM%20%2013_14%20program%2026.06.2017.pdf (dostęp: 20 sierpnia 2018).

Taki sam program nauczania obowiązywał na studiach niestacjonarnych zaocznych i wieczorowych. Różnica zachodziła w siatce godzinowej. Na studiach wieczorowych historia państwa i prawa w semestrze zimowym i letnim miała 30 godzin wykładów i 20 godzin ćwiczeń, łacińska terminologia dla prawników — 12 godzin, a prawo rzymskie — 30 godzin wykładów i 20 godzin ćwiczeń. Prawo wyznaniowe i kanoniczne, jako przedmiot blokowy ze stałej listy ustalanej przez Radę Wydziału, liczyło 14 godzin wykładów i 20 godzin ćwiczeń¹². Na studiach zaocznych historia państwa i prawa w semestrze zimowym i letnim miała 20 godzin wykładów i 20 godzin ćwiczeń, łacińska terminologia dla prawników — 12 godzin, a prawo rzymskie — 20 godzin wykładów i 20 godzin ćwiczeń w semestrze letnim. Prawo wyznaniowe i kanoniczne, jako przedmiot blokowy ze stałej listy ustalanej przez Radę Wydziału, liczyło 10 godzin wykładów i 14 godzin ćwiczeń¹³. Na obu trybach, wieczorowym i zaocznym, prowadzone były również historycznoprawne seminaria magisterskie.

Na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii prowadzone były studia administracyjne I i II stopnia w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym. Na obu kierunkach przedmioty historycznoprawne umieszczono na I roku. W planie studiów administracji I stopnia w semestrze zimowym znajdował się przedmiot historia administracji, który miał 6 punktów ECTS i kończył się egzaminem. Na studiach stacjonarnych wykłady trwały 30 godzin, a ćwiczenia — 14 godzin¹⁴; na studiach niestacjonarnych wykłady miały 20 godzin, a ćwiczenia — 10 godzin¹⁵. Na obu trybach prowadzone były przez trzy ostatnie semestry historycznoprawne seminaria licencjackie, które trwały na studiach stacjonarnych 30 godzin semestralnie, a na studiach niestacjonarnych w semestrze czwartym — 10 godzin, a w semestrach piątym i szóstym — po 20 godzin¹⁶. Na studiach administracji II stopnia w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym na I roku studiów w semestrze zimowym występował przedmiot historyczne korzenie współczesnej administracji — miał 3 punkty ECTS, 16 godzin wykładów na studiach stacjonarnych, 10 godzin wykładów na studiach niestacjonarnych i kończył się zaliczeniem na ocenę. W semestrze zimowym I roku na liście przedmiotów kursowych do wyboru prowadzonych w formie konwersatorium umieszczono przedmiot ewolucja polskiego systemu skarbowego, który miał 2 punkty ECTS na studiach stacjonarnych i 3 punkty

¹² https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/PR-WM%2013_14%20program%2022.03.18.pdf (dostęp: 20 sierpnia 2018).

¹³ https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/PR-ZM%2013_14%20program%2026.06.2017.pdf (dostęp: 20 sierpnia 2018).

¹⁴ https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/AD-S1%2013_14%20PROGRAM%2026.06.17_0.pdf (dostęp: 20 sierpnia 2018).

¹⁵ https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/AD-Z1%2013_14%20program%2026.06.2017_0.pdf (dostęp: 20 sierpnia 2018).

¹⁶ *Ibidem*; https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/AD-S1%2013_14%20PROGRAM%2026.06.17_0.pdf (dostęp: 20 sierpnia 2018).

ECTS na studiach niestacjonarnych; kończył się zaliczeniem na ocenę. Na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych przedmiot ten miał 14 godzin.

Na omawianych studiach występowały specjalności, na niektórych z nich umieszczono przedmioty historyczne. Na specjalności administracja penitencjarna i służba kuratorska na I roku w pierwszym semestrze wprowadzono przedmiot historia więziennictwa i rozwój instytucji korekcyjnych. Miał 2 punkty ECTS i kończył się zaliczeniem na ocenę. Wykłady z tego przedmiotu na studiach stacjonarnych liczyły 12 godzin, a na studiach niestacjonarnych — 8 godzin. Na II roku w semestrze czwartym prowadzone były zajęcia z prawa wyznaniowego, które miało 3 punkty ECTS i kończyło się egzaminem. Na studiach stacjonarnych wykłady i ćwiczenia trwają po 14 godzin, na studiach niestacjonarnych wykłady zajmowały 12 godzin, a ćwiczenia — 10 godzin. Na obu trybach prowadzone były przez cztery semestry historycznoprawne seminaria magisterskie, które trwały na studiach stacjonarnych 30 godzin semestralnie, a na studiach niestacjonarnych w semestrach pierwszym i drugim — 15 godzin, a w semestrach trzecim i czwartym — po 20 godzin¹⁷.

Na wrocławskim Wydziale Prawa prowadzone były kierunki studiów i specjalność w języku angielskim. Również w tych programach znajdziemy przedmioty historycznoprawne. Na kierunku Bachelor of Business and Administration na I roku w pierwszym semestrze umieszczono przedmiot do wyboru *contemporary legal cultures*, dający 4 punkty ECTS i kończący się zaliczeniem na ocenę. Zajęcia były podzielone na wykłady i ćwiczenia. Wykłady trwały 12 godzin, a ćwiczenia — 8 godzin. Na kierunku LL.M. International and European Law na I roku znalazł się z kolei przedmiot *European legal culture* z 5 punktami ECTS. Zajęcia były prowadzone w formie 30 godzin wykładów i kończyły się egzaminem¹⁸.

Na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego przedmioty historycznoprawne były prowadzone przez pracowników następujących katedr: Katedry Badań nad Rozwojem Państwa i Prawa, Katedry Doktryn Polityczno-Prawnych i Katedry Prawa Rzymskiego.

Studia na kierunku prawo były prowadzone w trzech trybach: stacjonarnym, niestacjonarnym wieczorowym oraz niestacjonarnym zaocznym i w każdym wariantcie na I roku przewidziane były cztery przedmioty historycznoprawne. Były to: historia państwa i prawa polskiego, powszechna historia państwa i prawa, prawo rzymskie oraz łacina dla prawników. Dla studiów stacjonarnych i niestacjonarnych wieczorowych przewidziany był taki sam wymiar godzin, natomiast dla stu-

¹⁷ https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/AD-S2%2018_19%20program%20II%20stopie%C5%84_0.pdf; https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/AD%20Z2%2016_17%20program%20II%20stopie%C5%84%2026.06.2017%201.pdf (dostęp: 20 sierpnia 2018).

¹⁸ https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/LLM%2015_16%20program_1.pdf (dostęp: 20 sierpnia 2018); https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/BBA%2016_17%20program_0.pdf (dostęp: 20 sierpnia 2018).

diów niestacjonarnych zaocznych — odpowiednio mniejszy. W związku z tym dla pierwszych dwóch trybów studiów przedmioty historia państwa i prawa polskiego, powszechna historia państwa i prawa oraz prawo rzymskie były prowadzone w wymiarze 60 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń każdy (w sumie dających po 8 punktów ECTS za każdy z przedmiotów), natomiast łacina dla prawników zakładała tylko formę ćwiczeń w wymiarze 60 godzin (dających 5 punktów ECTS). Dla trybu niestacjonarnego zaocznego przewidziane były w planie studiów następujące godziny zajęciowe: dla przedmiotów historia państwa i prawa polskiego, powszechna historia państwa i prawa oraz prawo rzymskie po 30 godzin wykładowych oraz po 15 godzin ćwiczeniowych (każdy z przedmiotów dawał po 8 punktów ECTS), natomiast w wypadku łaciny dla prawników — 40 godzin ćwiczeniowych (dających 5 punktów ECTS). Warto dodać, że przedmiot historia państwa i prawa polskiego prowadzony był w ten sposób, że wykłady obejmowały materie związane z historią prawa sądowego, natomiast ćwiczenia — historię ustroju państwa.

Dla kierunku prawo prowadzonym w trybie stacjonarnym oraz niestacjonarnym wieczorowym przewidziano ponadto przedmioty historycznoprawne do wyboru, które studenci mogli realizować na IV roku studiów (dające po 4 punkty ECTS): najstarsze prawa świata, dzieje parlamentaryzmu na świecie, historia prawa rzymskiego w Polsce oraz historia zawodów prawniczych na ziemiach polskich. Poza programem studiów, i to bez dodatkowej odpłatności, studenci mogli realizować w ramach tak zwanych laboratoriów (za 2 punkty ECTS) trzy przedmioty historycznoprawne: kara na przestrzeni dziejów — studia prawnoporównawcze, prawo sądowe XIX wieku w praktyce oraz korzenie współczesnych zasad procesowych.

Dla kierunku prawo prowadzonym z kolei w trybie niestacjonarnym zaocznym przewidziano nieco inny wariant wyboru przedmiotów dodatkowych, polegający na tym, że studenci na II, IV i V roku studiów musieli wybrać tak zwane moduły wybieralne (jeden z modułów to 15 godzin konwersatoryjnych, dających 4 punkty ECTS), wśród których znajdowały się następujące przedmioty historycznoprawne: wojsko, finanse i administracja w antycznym Rzymie (do wyboru na II roku) i dzieje parlamentaryzmu na świecie (do wyboru na V roku).

Na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego przedmiot historycznoprawny pojawia się też w programie obowiązkowym studiów I stopnia na kierunku administracja. Jest to historia administracji, wykładana zarówno na studiach stacjonarnych, jak i niestacjonarnych na I roku w wymiarze: 30 godzin wykładowych i 15 godzin ćwiczeniowych na studiach stacjonarnych oraz 27 godzin wykładowych i 9 godzin ćwiczeniowych na studiach niestacjonarnych (w obydwu przypadkach przewidziano po 5 punktów ECTS za cały przedmiot).

Na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu strukturę katedr historycznoprawnych tworzyły: Katedra Historii Prawa i Ustrojów Państwowych, Katedra Historii Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Niemieckiego oraz Katedra Prawa Rzymskiego i Kanonicznego.

Na kierunku prawo, prowadzonym zarówno w trybie studiów stacjonarnych, jak i niestacjonarnych, przewidziano cztery obowiązkowe przedmioty historycznoprawne: historię państwa i prawa polskiego, powszechną historię państwa i prawa, prawo rzymskie i łacińską terminologię prawniczą; prawo rzymskie było realizowane na II roku studiów, pozostałe trzy przedmioty — na roku I. Historia państwa i prawa polskiego oraz prawo rzymskie obejmowały 45 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń na studiach stacjonarnych oraz 27 godzin wykładów i 9 godzin ćwiczeń na studiach niestacjonarnych (po 6 punktów ECTS za cały przedmiot). W wypadku powszechnej historii państwa i prawa był to taki sam wymiar godzin, to jest 45 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń na studiach stacjonarnych oraz 27 godzin wykładu i 9 godzin ćwiczeń na studiach niestacjonarnych, z tym że liczba punktów ECTS była wyższa i wynosiła 8. Łacińska terminologia prawnicza była prowadzona wyłącznie w formie ćwiczeń — 30 godzin na studiach stacjonarnych i 18 godzin na studiach niestacjonarnych (3 punkty ECTS).

Program stacjonarnych studiów prawniczych przewidywał też w drugim semestrze I roku przedmioty do wyboru w wymiarze po 20 godzin wykładowych za 4 punkty ECTS. Były to: dzieje konstytucjonalizmu francuskiego i jego wpływ na kulturę prawną świata, przestępstwo — wina — kara na przestrzeni dziejów najnowszych oraz czarownice i inni — historia procesu w dawnej Polsce.

Studia na kierunku administracja miały w planie jeden obowiązkowy przedmiot historycznoprawny, była to historia administracji, oferowana studentom na I roku studiów I stopnia w wymiarze 30 godzin wykładowych na studiach zarówno stacjonarnych, jak i niestacjonarnych (4 punkty ECTS). Studenci studiów stacjonarnych mieli natomiast ponadto do wyboru następujące fakultatywne przedmioty historycznoprawne, realizowane na I roku studiów w wymiarze 20 godzin wykładowych za 4 punkty ECTS: historia policji, historia biurokracji i historia nowoczesnego konstytucjonalizmu.

Na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu zajęcia z przedmiotów historycznoprawnych były prowadzone przez pracowników trzech katedr: Katedry Historii Ustroju Państwa, Katedry Prawa Rzymskiego i Historii Prawa Sądowego oraz Katedry Doktryn Polityczno-Prawnych i Filozofii.

Na kierunku prawo, zarówno na studiach stacjonarnych, jak i niestacjonarnych, program przewidywał obowiązkowe przedmioty historycznoprawne, które były realizowane na I roku studiów, przy czym wymiar godzin w zależności od trybu studiów był różny. Były to: historia prawa prywatnego, historia prawa publicznego, prawo rzymskie oraz łacińska terminologia prawnicza i retoryka — przedmioty jednosemestralne, realizowane dla studiów stacjonarnych w wymiarze 45 godzin wykładowych (po 5 punktów ECTS) w wypadku historii prawa prywatnego, historii prawa publicznego i prawa rzymskiego oraz 15 godzin wykładowych (2 punktów ECTS) w przypadku łacińskiej terminologii prawniczej i retoryki. W wypadku studiów niestacjonarnych wymiar godzin był odpowied-

nio mniejszy w odniesieniu do przedmiotów historia prawa prywatnego, historia prawa publicznego i prawo rzymskie i wynosił po 20 godzin wykładowych oraz po 20 godzin e-learningu, czyli w sumie po 40 godzin (po 5 punktów ECTS), natomiast łacińska terminologia prawnicza i retoryka była prowadzona w cyklu 15 godzin wykładowych i 15 godzin e-learningu (2 punkty ECTS). Studenci studiów stacjonarnych na kierunku prawo mieli też w programie przewidziany do wyboru jeden z trzech przedmiotów: historia prawa prywatnego, historia prawa publicznego i prawo rzymskie w ramach 30 godzinnych zajęć konwersatoryjnych (5 punktów ECTS). Na kierunku prawo przewidziana była ponadto oferta historycznoprawnych przedmiotów fakultatywnych, które na studiach stacjonarnych były prowadzone w wymiarze 30 godzin wykładowych, natomiast na studiach niestacjonarnych — 15 godzin wykładowych i 15 godzin e-learningu (po 5 punktów ECTS). Wśród przedmiotów z tej grupy były wówczas prowadzone: archeologia prawna, niekatolickie związki wyznaniowe, polskie konstytucje, prawo kościelne, prawo wyznaniowe, zawody prawnicze w Polsce — historia i współczesność, a także wielcy prawnicy oraz ich wpływ na historię i rozwój prawa prywatnego.

Na kierunku administracja przedmiotem obowiązkowym była historia administracji — kurs prowadzony na I roku studiów I stopnia w wymiarze 27 godzin wykładowych na studiach stacjonarnych i 12 godzin wykładowych oraz 15 godzin e-learningu na studiach niestacjonarnych (po 2 punkty ECTS). Studenci administracji mieli w Poznaniu do wyboru jako wykłady fakultatywne te same przedmioty historycznoprawne co proponowane dla studentów prawa, z uwzględnieniem zróżnicowania liczby godzin w zależności od trybu studiów.

Na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach przedmioty historycznoprawne prowadzone były przez Katedrę Historii Prawa¹⁹. Na kierunku prawo na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych na I roku w pierwszym semestrze prowadzone były następujące przedmioty: historia ustroju Polski (5 punktów ECTS) w wymiarze 30 godzin wykładów i ćwiczeń na studiach stacjonarnych, a na studiach niestacjonarnych — 30 godzin wykładów; prawo rzymskie (4 punkty ECTS) zakładające 30 godzin wykładu i 15 godzin ćwiczeń na studiach stacjonarnych (na studiach niestacjonarnych przedmiot prowadzony był w semestrze letnim w wymiarze 30 godzin wykładów); terminologia łacińska dla prawników (4 punkty ECTS) prowadzona w formie 15 godzin ćwiczeń na studiach dziennych, a na studiach zaocznych w wymiarze 16 godzin. W semestrze letnim I roku znajdziemy zajęcia z historii prawa (6 punktów ECTS), które trwały na studiach stacjonarnych po 30 godzin wykładów i ćwiczeń, podczas gdy na studiach niestacjonarnych zajęcia były prowadzone tylko w formie wykładu w wymiarze 30 godzin. Na studiach prowadzone były historycznoprawne semi-

¹⁹ <https://www.wpia.us.edu.pl/wydzial/pracownicy-i-katedry/lista-katedr> (dostęp: 6 marca 2019).

nia magisterskie na IV roku w wymiarze 20 godzin w semestrze letnim, a na V roku w wymiarze 40 godzin na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych²⁰.

Wydział prowadził również studia administracyjne. Na I roku na pierwszym semestrze stacjonarnych studiów licencjackich przedmiotem historycznoprawnym była historia administracji (5 punktów ECTS) prowadzona w wymiarze 30 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń, z kolei na studiach niestacjonarnych zajęcia wykładowe trwały 30 godzin. Na kierunku prowadzone były także historycznoprawne seminaria licencjackie w wymiarze po 30 godzin na II roku w semestrze letnim i po 30 godzin w obu semestrach III roku na studiach stacjonarnych (na studiach zaocznych w wymiarze 10 godzin w semestrze letnim II roku, 24 godzin w semestrze zimowym i 26 godzin w semestrze letnim III roku)²¹.

Na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego zajęcia z przedmiotów historycznoprawnych były prowadzone przez pracowników Katedry Historii Prawa i Zakładu Prawa Rzymskiego.

Studia na kierunku prawo odbywały się w trybie stacjonarnym, niestacjonarnym wieczorowym i niestacjonarnym. Dla wszystkich trzech trybów studiów przewidziano dwa obowiązkowe przedmioty historycznoprawne, prowadzone na I roku studiów: historię prawa i prawo rzymskie. Na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych wieczorowych był taki sam wymiar godzin: dla historii prawa — 60 godzin wykładów (8 punktów ECTS) i 30 godzin ćwiczeń (4 punkty ECTS), natomiast dla prawa rzymskiego — 30 godzin wykładów (3 punkty ECTS) i 15 godzin ćwiczeń (1 punkt ECTS). Na studiach niestacjonarnych przewidziano tę samą liczbę punktów dla poszczególnych zajęć, aczkolwiek wymiar godzin był odpowiednio niższy: historia prawa — 35 godzin wykładów i 10 godzin ćwiczeń, prawo rzymskie — 20 godzin wykładów i 10 godzin ćwiczeń.

Na studiach I stopnia na kierunku administracja prowadzony był przedmiot historia administracji w wymiarze 45 godzin wykładu na studiach stacjonarnych i 30 godzin wykładu na studiach niestacjonarnych. W obydwu przypadkach przedmiot przewidziano w planie dla I roku studiów i jego zaliczenie dawało 6 punktów ECTS.

Na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej przedmioty historycznoprawne prowadzone były przez pracowników zatrudnionych w trzech katedrach zrzeszonych w Instytucie Historii i Teorii Państwa i Pra-

²⁰ <https://www.wpia.us.edu.pl/images/materialy/studia/siatki/prawo/stacjonarne/2019/I-i-II-rok-2018-2019.pdf> (dostęp: 6 marca 2019); https://www.wpia.us.edu.pl/images/materialy/studia/siatki/prawo/niestacjonarne/zatwierdzone_prawo%20niestacjonarne%20I%20I%202017-2018.pdf (dostęp: 6 marca 2019).

²¹ https://www.wpia.us.edu.pl/images/materialy/studia/siatki/administracja/stacjonarna/1/2018_I_stacj_AO.pdf (dostęp: 6 marca 2019); https://www.wpia.us.edu.pl/images/materialy/studia/siatki/administracja/niestacjonarna/1/I_niestacj.AO.pdf (dostęp: 6 marca 2019).

wa. Były to katedry: Historii Państwa i Prawa, Prawa Rzymskiego oraz Doktryn Politycznych i Prawnych²².

W omawianej jednostce na studiach stacjonarnych na kierunku prawo przedmioty podzielono na trzy grupy: przedmioty obowiązkowe, kierunkowe (fakultatywne) ze stałej listy oraz fakultatywne ze zmiennej listy zgłaszane w każdym roku akademickim. Przedmioty historycznoprawne z grupy przedmiotów obowiązkowych prowadzone były na I roku. Przedmiotami rocznymi były historia prawa polskiego i powszechna historia prawa, dające po 8 punktów ECTS. W semestrze zimowym wykłady z obydwu trwały 15 godzin, a w letnim — 30 godzin. Ćwiczenia prowadzono tylko w semestrze letnim, w wymiarze 30 godzin. Prawo rzymskie (8 punktów ECTS) nauczane było w semestrze zimowym. Wykłady z tego przedmiotu trwały 45 godzin, a ćwiczenia — 30 godzin. W grupie przedmiotów fakultatywnych ze stałej listy, które mogły być zaliczane przez cały okres studiów, znajdziemy łacińską terminologię prawniczą (30 godzin ćwiczeń, 4 punkty ECTS) i historię administracji w nowożytnej Europie (30 godzin wykładów, 4 punkty ECTS). Natomiast na liście wykładów fakultatywnych ze zmiennej listy umieszczono: rzymskie prawo karne, aksjologię współczesnych systemów politycznych i prawnych, prawa antyczne, państwo i prawo w nauce niemieckiej XIX i XX wieku, ideę niezawisłości sędziowskiej w II Rzeczypospolitej oraz katolicką naukę społeczną. Wszystkie przedmioty były wykładane w wymiarze 15 godziny i miały 2 punkty ECTS. Na studiach prawniczych prowadzono również historycznoprawne seminaria magisterskie na IV i V roku studiów, w wymiarze 60 godzin rocznie na IV roku i 90 godzin na V roku²³.

Podobna siatka przedmiotowa występowała na studiach niestacjonarnych prawa. Wymienione przedmioty roczne wykładane były w wymiarze 15 godziny na semestr, a ćwiczenia prowadzono w semestrze letnim i trwały one 15 godzin. Prawo rzymskie wykładane było w wymiarze 30 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń w semestrze zimowym. Historycznoprawne przedmioty fakultatywne ze stałej listy wykładane były w wymiarze 18 godzin. Seminaria prowadzono według tej samej siatki godzinowej co na studiach stacjonarnych²⁴.

Lubelski fakultet prawniczy prowadził również studia administracyjne I i II stopnia, kierunek bezpieczeństwo wewnętrzne I i II stopniu oraz kierunek prawno-biznesowy na I stopniu. Na wszystkich kierunkach możemy znaleźć przedmioty historycznoprawne. Na kierunku administracja I stopnia wśród przedmiotów podstawowych znajdziemy historię administracji (5 punktów ECTS) wykładaną w pierwszym semestrze w wymiarze 30 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń na studiach stacjonarnych i 24 godzin wykładów i 12 godzin ćwiczeń na studiach zaocznych. W grupie przedmiotów fakultatywnych ze stałej listy studenci mogli

²² <https://www.umcs.pl/pl/struktura-organizacyjna,10357.htm> (dostęp: 4 marca 2019).

²³ <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2016/0826/130501-informator-ects-2015-2016-prawo.pdf>, s. 76–93, 126–128 (dostęp: 4 marca 2019).

²⁴ *Ibidem*, s. 106–125.

wybrać: naukę o państwie i polityce (18 godzin ćwiczeń, 5 punktów ECTS), łącińską terminologię prawniczą (18 godzin ćwiczeń, 5 punktów ECTS) lub ewolucję ustroju państw w czasach nowożytnych (12 godzin wykładów i 6 godzin ćwiczeń, 5 punktów ECTS). Na kierunku administracja II stopnia w ramach przedmiotów fakultatywnych ze stałej listy znalazły się: historyczne podstawy prawa europejskiego (30 godzin wykładów na studiach stacjonarnych, 18 godzin na studiach niestacjonarnych, 4 punkty ECTS) i dzieje wymiaru sprawiedliwości (30 godzin wykładów na studiach stacjonarnych, 18 godzin na studiach niestacjonarnych, 4 punkty ECTS). Na liście wykładów fakultatywnych ze zmiennej listy na kierunku administracja umieszczono: państwo i prawo w nauce niemieckiej XIX i XX wieku, ideę niezawisłości sędziowskiej w II Rzeczypospolitej, katolicką naukę społeczną, ustrój i prawo na ziemiach polskich od X do XX wieku oraz dzieje parlamentaryzmu polskiego. Wszystkie przedmioty były wykładane w wymiarze 15 godziny i dawały 2 punkty ECTS. Na studiach administracyjnych prowadzono również historycznoprawne seminaria licencjackie i magisterskie w wymiarze 90 godzin²⁵.

Na kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne na I stopniu przedmioty historycznoprawne wprowadzone zostały na listę przedmiotów fakultatywnych ze stałej listy. Znalazły się tutaj: historia doktryn polityczno-prawnych (30 godzin wykładów na studiach stacjonarnych, 18 godzin wykładów na studiach zaocznych, 5 punktów ECTS), ewolucja ustroju państwa w zakresie funkcjonowania służb państwowych (30 godzin wykładów na studiach stacjonarnych, 18 godzin wykładów na studiach zaocznych, 5 punktów ECTS), powszechna historia służb ochrony porządku publicznego (15 godzin wykładów i ćwiczeń na studiach stacjonarnych, 18 godzin wykładów na studiach zaocznych, 5 punktów ECTS), rzymskie prawo publiczne (30 godzin wykładów na studiach stacjonarnych, 18 godzin wykładów na studiach zaocznych, 5 punktów ECTS). Na kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne II stopnia w grupie przedmiotów obowiązkowych znalazła się natomiast historia bezpieczeństwa wewnętrznego w Polsce. Miała ona po 15 godzin wykładów i ćwiczeń i 4 punkty ECTS (na studiach niestacjonarnych wykłady i ćwiczenia trwały po 9 godzin)²⁶.

Na kierunku prawno-biznesowym twórcy programu studiów przedmioty historycznoprawne umieścili w grupie przedmiotów fakultatywnych ze stałej listy. Znalazły się tam: ewolucja polskiego prawa skarbowego (30 godzin wykładów i 3 punkty ECTS) i romanistyczne tradycje wybranych instytucji obrotu gospodarczego (30 godzin wykładu i 3 punkty ECTS)²⁷.

²⁵ <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2016/0826/130457-informator-ects-2015-2016-administracja.pdf>, s. 77–128 (dostęp: 4 czerwca 2019).

²⁶ <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2016/0826/130459-informator-ects-2015-2016-bezpieczenstwo-wewnetrzne.pdf>, s. 77–130 (dostęp: 4 marca 2019).

²⁷ <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2016/0826/130459-informator-ects-2015-2016-prawno-biznesowy.pdf>, s. 70–74 (dostęp: 4 marca 2019).

Na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie przedmioty historycznoprawne prowadzone były przez pracowników zatrudnionych w trzech katedrach: Historii Ustroju i Prawa w Polsce, Prawa Rzymskiego oraz Powszechnej Historii Państwa i Prawa²⁸.

W omawianej jednostce na studiach stacjonarnych na kierunku prawo przedmioty historycznoprawne prowadzono na I roku. Przedmiotem rocznym było prawo rzymskie (9 punktów ECTS). Wykłady i ćwiczenia z tego przedmiotu w semestrze zimowym na studiach stacjonarnych trwały po 15 godzin, a w semestrze letnim po 30 godzin (na studiach niestacjonarnych ćwiczenia i wykłady miały po 16 godzin na semestr). W semestrze zimowym wykładane były historia ustroju i prawa w Polsce oraz powszechna historia państwa i prawa, dające po 7 punktów ECTS. Wykłady z obydwu przedmiotów trwały po 30 godzin, ale ćwiczenia były zróżnicowane: z historii ustroju i prawa w Polsce trwały 15 godzin, a z powszechnej historii państwa i prawa — 30 godzin (na studiach niestacjonarnych dla obu przedmiotów wykłady trwały po 24 godziny, a ćwiczenia po 16 godzin). W programie znajdowała się również łacińska terminologia prawnicza (2 punkty ECTS) jako wykład na zaliczenie w wymiarze 15 godzin. Na opisywanym kierunku prowadzone były też seminaria historycznoprawne na IV i V roku, które trwały 120 godzin (na studiach niestacjonarnych — 64 godziny)²⁹.

Omawiany wydział prowadził również studia administracyjne I i II stopnia. Na studiach licencjackich przedmiotem historycznoprawnym była historia administracji od połowy wieku XVIII (4 punkty ECTS), wykładana na pierwszym semestrze w wymiarze 30 godzin wykładów, a na studiach niestacjonarnych licząca 24 godziny wykładowe. Na studiach administracji I i II stopnia prowadzone były także seminaria licencjackie i magisterskie w wymiarze 60 godzin przez dwa semestry (na studiach zaocznych program studiów przewidywał 40 godzin)³⁰.

Na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II przedmioty historycznoprawne prowadzone były przez Katedrę Historii Ustroju i Prawa oraz Katedrę Prawa Rzymskiego³¹. Wiodącymi kierunkami studiów prowadzonymi przez Wydział były: prawo, prawo kanoniczne, prawo w biznesie, oraz administracja I i II stopnia.

²⁸ <https://wpia.uksw.edu.pl/katedry> (dostęp: 12 czerwca 2018).

²⁹ <https://wpia.uksw.edu.pl/sites/default/files/programy/211-2016-2017.pdf> (dostęp: 12 czerwca 2018); <https://wpia.uksw.edu.pl/sites/default/files/plan-zajec/bez%20popr.%20PRZ%20dla%20I%20C%20II%20C%20III%20i%20IV%20roku%202018-2019%20U.214.pdf> (dostęp: 12 czerwca 2018).

³⁰ <https://wpia.uksw.edu.pl/sites/default/files/programy/204-2016-2017.pdf> (dostęp: 12 czerwca 2018); <https://wpia.uksw.edu.pl/sites/default/files/programy/206-2016-2017.pdf> (dostęp: 12 czerwca 2018); <https://wpia.uksw.edu.pl/sites/default/files/programy/207-2016-2017.pdf> (dostęp: 12 czerwca 2018); <https://wpia.uksw.edu.pl/sites/default/files/programy/207-2016-2017.pdf> (dostęp: 12 czerwca 2018).

³¹ https://www.kul.pl/instytuty-katedry-i-pracownicy-wydzialu,art_31985.html (dostęp: 6 marca 2019).

Na kierunku prawo przedmioty historycznoprawne w grupie przedmiotów obowiązkowych wykładano na I roku. Na pierwszym semestrze umieszczono przedmiot historia ustrojów państw, dający 10 punktów ECTS; na studiach stacjonarnych wykłady i ćwiczenia trwały po 30 godzin, a na studiach niestacjonarnych przedmiot prowadzony był tylko w formie 36 godzin wykładów. W semestrze letnim w programie znajdziemy historię prawa i prawo rzymskie. Oba przedmioty na studiach stacjonarnych miały po 11 punktów ECTS, a wykłady i ćwiczenia prowadzono w wymiarze 30 godzin. Na studiach niestacjonarnych pierwszy przedmiot wykładany był w formie 42 godzin wykładów, a prawo rzymskie podzielono na wykłady trwające łącznie 27 godzin i ćwiczenia w wymiarze 18 godzin. Na obu trybach na opisywanym semestrze znajdziemy również zajęcia ćwiczeniowe z łaciny prawniczej, trwające 15 godzin na studiach stacjonarnych i 9 godzin na studiach niestacjonarnych. Lektorat z łaciny na studiach stacjonarnych kontynuowany był w trzecim semestrze na II roku, w wymiarze 15 godzin. W prawniczym programie nauczania na III i IV roku znajdowały się wykłady kluczowe wraz z ćwiczeniami, wykłady fakultatywne oraz konwersatoria. W pierwszej grupie znalazł się przedmiot o nazwie ustrój organów wymiaru sprawiedliwości I Rzeczypospolitej (30 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń, 5 punktów ECTS). Wykładami fakultatywnymi były natomiast: słynne polskie procesy okresu międzywojennego, prawo i obyczaje w Nowym Testamencie, system ustrojowy Chin po 1949 roku, systemy konstytucyjne wybranych państw oraz wybrane zagadnienia dawnego polskiego prawa karnego. Wszystkie wykłady trwały po 30 godzin i miały po 3 punkty ECTS. W grupie konwersatoriów występowały: archeologia prawna i wprowadzenie do prawa chińskiego — oba po 15 godzin i z 2 punktami ECTS. Na studiach prawniczy prowadzone były ponadto seminaria historycznoprawne na IV i V roku, w wymiarze 120 godzin³².

Na kierunku prawo kanoniczne przedmiotem obowiązkowym było prawo rzymskie (5 punktów ECTS) wykładane na studiach stacjonarnych w semestrze zimowym na I roku w wymiarze 30 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń, podczas gdy w semestrze letnim wykłady i ćwiczenia trwały po 15 godzin. Na studiach niestacjonarnych przedmiot wykładano od II roku przez cztery semestry, w wymiarze po 25 godzin. Na opisywanym kierunku także prowadzone były seminaria historycznoprawne na IV i V roku, trwające 120 godzin³³.

Wydział Prawa KUL-u prowadził również studia administracyjne I i II stopnia. Na studiach licencjackich przedmiotami obowiązkowymi były historia administracji (5 punktów ECTS) i rzymskie prawo publiczne (5 punktów ECTS). Oba wykładano na pierwszym semestrze; pierwszy prowadzony był w formie 30 go-

³² <https://e.kul.pl/qlprogram.html?ra=1&etap=0&kid=48&op=2> (dostęp: 12 czerwca 2018); <https://e.kul.pl/qlprogram.html?ra=1&etap=0&kid=48&op=2> (dostęp: 12 czerwca 2018).

³³ <https://e.kul.pl/qlprogram.html?ra=1&etap=0&kid=49&op=2&wid=8> (dostęp: 12 czerwca 2018); <https://e.kul.pl/qlprogram.html?ra=1&etap=0&kid=1900&op=2&wid=8> (dostęp: 12 czerwca 2018).

dzin wykładów i ćwiczeń, a drugi był przedmiotem wykładowym trzydziestogodzinnym. W grupie wykładów fakultatywnych znalazły się: ustrój władz administracyjnych, rządowych i samorządowych w II RP oraz system administracji publicznej w Stanach Zjednoczonych. Na studiach administracji I i II stopnia prowadzono seminaria licencjackie i magisterskie — licencjackie w wymiarze 60 godzin przez dwa semestry, a magisterskie w wymiarze 120 godzin przez cztery semestry³⁴. Z kolei w programie studiów prawo w biznesie nie znalazły się przedmioty historycznoprawne.

Na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego funkcjonowała Katedra Prawa Rzymskiego, Historii Prawa i Doktryn Polityczno-Prawnych, której pracownicy prowadzili przedmioty historycznoprawne.

Na kierunku prawo program przewidywał cztery obowiązkowe przedmioty historycznoprawne: historia ustroju państwa i prawa polskiego, powszechna historia ustroju państwa i prawa, prawo rzymskie oraz łacińska terminologia prawnicza. Były one prowadzone na I roku studiów zarówno na studiach stacjonarnych, jak i niestacjonarnych, przy czym liczba godzin dla obydwu trybów studiów była inna, przy pozostawieniu takiej samej liczby punktów ECTS. Historię ustroju państwa i prawa polskiego oraz powszechną historię ustroju państwa i prawa prowadzono wyłącznie w formie wykładów w wymiarze po 30 godzin na studiach stacjonarnych i po 20 godzin na studiach niestacjonarnych (przewidziane było po 5 punktów ECTS dla każdego przedmiotu). Natomiast prawo rzymskie prowadzono zarówno w formie wykładów, jak i ćwiczeń, przy czym na studiach stacjonarnych było to 45 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń, a na studiach niestacjonarnych — 40 godzin wykładów i 10 godzin ćwiczeń (8 punktów ECTS). Z kolei łacińska terminologia prawnicza była prowadzona tylko w formie ćwiczeń — 30 godzin na studiach stacjonarnych i 20 godzin na studiach niestacjonarnych (4 punkty ECTS).

Na kierunku administracja, prowadzonym na szczecińskim Wydziale Prawa i Administracji wyłącznie w trybie stacjonarnym, przewidziano dwa przedmioty historycznoprawne. Na studiach I stopnia było to publiczne prawo rzymskie, prowadzone na I roku w wymiarze 15 godzin wykładowych (2 punkty ECTS), natomiast na studiach II stopnia — historia administracji i myśli ustrojowo-administracyjnej, proponowana na I roku w wymiarze 25 godzin wykładowych (3 punkty ECTS).

Na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku przedmioty historycznoprawne były prowadzone przez Katedrę Filozofii i Historii Prawa oraz Katedrę Prawa Rzymskiego³⁵. Fakultet prowadził następujące kierunki: prawo, administracja I i II stopnia, bezpieczeństwo narodowe I i II stopnia oraz kryminologia I i II stopnia. Na kierunku prawo przedmioty historycznoprawne wykładane były

³⁴ <https://e.kul.pl/qlprogram.html?ra=1&etap=0&kid=348&op=2> (dostęp: 12 czerwca 2018); <https://e.kul.pl/qlprogram.html?ra=1&etap=0&kid=1420&op=2> (dostęp: 12 czerwca 2018).

³⁵ <https://prawo.uwb.edu.pl/katedry> (dostęp: 14 czerwca 2018).

na I roku. Na pierwszym semestrze umieszczono przedmiot historia prawa, dający 10 punktów ECTS — na studiach stacjonarnych wykłady trwały 52 godziny, a ćwiczenia — 48 godzin. Na studiach niestacjonarnych przedmiot prowadzony był tylko w formie 48 godzin wykładów. W tym samym semestrze studenci uczyli się również łacińskiej terminologii prawniczej (4 punkty ECTS) w wymiarze 30 godzin ćwiczeń (na studiach niestacjonarnych — 15 godzin). W semestrze letnim w programie odnajdziemy z kolei prawo rzymskie (7 punktów ECTS), wykładane na studiach stacjonarnych w formie 40 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń (na studiach niestacjonarnych wykład zajmował 32 godziny, lecz nie przewidziano ćwiczeń). W programie, wśród przedmiotów do wyboru, umieszczono też: historię prawa w argumentacji prawniczej (3 punkty ECTS) na I roku, a na V roku historię najnowszą państwa i prawa (3 punkty ECTS), trwające na studiach stacjonarnych 15 godzin konwersatorium, a na studiach zaocznych — 12 godzin. Na opisywanym kierunku prowadzone były ponadto seminaria historycznoprawne na IV i V roku, trwające 96 godzin (na studiach niestacjonarnych — 32 godziny na V roku)³⁶.

Na studiach administracyjnych I i II stopnia nie znajdziemy bogatej oferty przedmiotów historycznoprawnych. Na studiach licencjackich umieszczono historię administracji (3 punkty ECTS), trwającą 30 godzin (na studiach niestacjonarnych — 15 godzin), a na studiach magisterskich (3 punkty ECTS) historię myśli ustrojowo-administracyjnej i socjologiczno-ekonomicznej, liczącą 30 godzin (na studiach niestacjonarnych — 15 godzin)³⁷.

Na kierunku bezpieczeństwo narodowe I stopnia na I roku w programie znajdowały się dwa przedmioty: historia (6 punktów ECTS) oraz historia sił zbrojnych (6 punktów ECTS); oba po 30 godzin wykładów i ćwiczeń (na studiach niestacjonarnych przedmioty prowadzone były tylko w postaci wykładów — pierwszy: 30 godzin, a drugi: 32 godzin). Na studiach II stopnia prowadzono dwa wykłady do wyboru: historia bezpieczeństwa Polski (6 punktów ECTS) i historia bezpieczeństwa świata (6 punktów ECTS), zakładając 30 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń, a na studiach zaocznych — 15 godzin wykładu³⁸.

³⁶ <https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/ps-plan-2017-5c5d7f436316e.pdf> (dostęp: 14 czerwca 2018); <https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/pn-plan-2017-5c616bbb98993.pdf> (dostęp: 14 czerwca 2018).

³⁷ <https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/as1-plan-2017-5c5c39b7203f4.pdf> (dostęp: 14 czerwca 2018); <https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/an1-plan-2017-5c6138952d56e.pdf> (dostęp: 14 czerwca 2018); <https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/plan-stacjonarnych-studiuw-drugiego-stopnia-kierunku-administracja-wydzialu-prawa-uwb.pdf> (dostęp: 14 czerwca 2018); <https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/an1-plan-2017-5c613f93d9c42.pdf> (dostęp: 14 czerwca 2018).

³⁸ <https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/plan-2017-2018.pdf> (dostęp: 14 czerwca 2018); <https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/bs2-plan-2017-5c5d6792b2b24.pdf> (dostęp: 14 czerwca 2018); <https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/an1-plan-2017-5c6146c1f11df.pdf> (dostęp: 14 czerwca 2018); <https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/an1-plan-2017-5c613f93d9c42.pdf> (dostęp: 14 czerwca 2018).

W programie studiów kryminologicznych przedmiotów historycznoprawnych nie umieszczono.

Na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie istniały dwie katedry historycznoprawne: Katedra Historii Prawa Polskiego i Filozofii Prawa oraz Katedra Powszechnej Historii Prawa, Prawa Rzymskiego i Komparatystyki Prawniczej.

Na kierunku prawo program studiów obejmował takie same obowiązkowe przedmioty historycznoprawne w obydwu prowadzonych trybach (stacjonarnym i niestacjonarnym), przy czym różnice dotyczyły wymiaru godzin przy zachowaniu takiej samej liczby punktów ECTS. Powszechną historię państwa i prawa wykładano na I roku w obydwu semestrach w wymiarze 60 godzin wykładów i 60 godzin ćwiczeń na studiach stacjonarnych oraz 36 godzin wykładów i 36 godzin ćwiczeń na studiach niestacjonarnych (7 punktów ECTS). Historia prawa polskiego to również przedmiot dwusemestralny, prowadzony na I roku studiów w wymiarze 45 godzin wykładów i 45 godzin ćwiczeń na studiach stacjonarnych oraz 28 godzin wykładów i 26 godzin ćwiczeń na studiach niestacjonarnych (5 punktów ECTS). Prawo rzymskie (I rok, obydwa semestry) liczyło po 45 godzin wykładów i ćwiczeń na studiach stacjonarnych oraz 28 godzin wykładów i 26 godzin ćwiczeń na studiach niestacjonarnych (6 punktów ECTS). Natomiast łacińska terminologia prawnicza prowadzona była w jednym semestrze na I roku studiów w wymiarze 30 godzin ćwiczeń na studiach stacjonarnych oraz 18 godzin ćwiczeń na studiach niestacjonarnych (2 punkty ECTS). Na studiach prawniczych studenci mogli na IV roku wybrać ponadto jako przedmiot specjalizacyjny rzymskie prawo karne — tradycja a współczesność, w wymiarze po 15 godzin wykładów i ćwiczeń na studiach stacjonarnych oraz 10 godzin wykładów i 8 godzin ćwiczeń na studiach niestacjonarnych (2 punkty ECTS).

Na kierunku administracja w programie studiów I stopnia, zarówno w trybie stacjonarnym, jak i niestacjonarnym, przewidziano aż trzy przedmioty historycznoprawne: historia ustroju i prawa w Polsce, historia administracji i prawo rzymskie publiczne. Wszystkie przedmioty były prowadzone na I roku studiów w następującym wymiarze: historia ustroju i prawa w Polsce — po 15 godzin wykładów i ćwiczeń na studiach stacjonarnych oraz po 10 godzin wykładów i ćwiczeń na studiach niestacjonarnych (2 punkty ECTS); historia administracji — po 15 godzin wykładów i ćwiczeń na studiach stacjonarnych oraz 18 godzin wykładów i 10 godzin ćwiczeń na studiach niestacjonarnych (3 punkty ECTS); prawo rzymskie publiczne — po 15 godzin wykładów i ćwiczeń na studiach stacjonarnych oraz po 10 godzin wykładów i ćwiczeń na studiach niestacjonarnych (3 punkty ECTS).

Na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Opolskiego przedmioty historycznoprawne prowadzone były przez Katedrę Historii Państwa i Prawa oraz Doktryn Polityczno-Prawnych³⁹. Dwusemestralnym przedmiotem na I roku sta-

³⁹ <http://prawo.uni.opole.pl/index.php/wpia/katedry> (dostęp: 21 sierpnia 2018).

cjonarnych studiów na kierunku prawo była powszechna historia państwa i prawa. Dawała ona 8 punktów ECTS, kończyła się egzaminem, wykłady trwały 20 godzin, a ćwiczenia 30 godzin. W semestrze zimowym studenci uczyli się również historii ustroju i prawa polskiego oraz łaciny dla prawników. Za pierwszy przedmiot przyznawano 5 punktów ECTS, a kończył się on egzaminem. Wykłady miały 30 godzin dydaktycznych, a ćwiczenia — 15 godzin. Łacina (2 punkty ECTS) była przedmiotem na zaliczenie na ocenę i trwała 20 godzin. W semestrze letnim I roku w programie występowało prawo rzymskie — przedmiot o 8 punktach ECTS, kończący się egzaminem; wykłady trwały 30 godzin, a ćwiczenia 15 godzin. Na wyższych latach w programach możemy znaleźć monograficzne wykłady do wyboru. Na II roku wykładana była nauka społeczna Kościoła katolickiego, na III roku — ewolucja prawa karnego, a na roku IV — staropolski parlamentaryzm. Wykłady te dawały 2 punkty ECTS, kończyły się zaliczeniem na ocenę i trwały 15 godzin. Na opisywanym kierunku na dziewiątym i dziesiątym semestrze prowadzone były seminaria magisterskie o tematyce historycznoprawnej. Trwały one łącznie 60 godzin⁴⁰.

Taka sama siatka przedmiotów występowała na niestacjonarnych studiach prawniczych, różniła się jednak liczbą godzin dydaktycznych. Powszechna historia państwa i prawa miała 20 godzin wykładów i 25 godzin ćwiczeń, historia ustroju i prawa polskiego — 15 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń, łacina dla prawników — 15 godzin ćwiczeń, a prawo rzymskie — 15 godzin wykładów i ćwiczeń. Wykłady monograficzne we wszystkich latach liczyły 10 godzin dydaktycznych. Seminarium magisterskie różniły się tylko o 2 godziny i trwały 58 godzin⁴¹.

Opolski Wydział Prawa prowadził również studia administracyjne I i II stopnia oraz bezpieczeństwo wewnętrzne I i II stopnia. W programach nauczania na tych kierunkach odnajdziemy przedmioty historycznoprawne. Na stacjonarnej administracji I stopnia na I roku w semestrze zimowym jednym z przedmiotów była historia państwa i prawa polskiego, za którą przyznawano 8 punktów ECTS, a która kończyła się egzaminem. Wykład i ćwiczenia trwały po 15 godzin. W semestrze zaś letnim studenci uczyli się historii administracji — przedmiot miał 2 punkty ECTS, kończył się egzaminem, a na wykłady i ćwiczenia przeznaczono po 15 godzin. W programie znajdowały się także monograficzne wykłady do wyboru. Na I roku były to: nauka społeczna Kościoła i Kultury prawne; trwały one 15 godziny i dawały 2 punkty ECTS⁴². Na studiach niestacjonarnych administracji I stopnia był taki sam program, jednak z mniejszą liczbą godzin. Historia państwa i prawa polskiego miała po 10 godzin wykładów i ćwiczeń, a wykłady monograficzne do wyboru miały po 9 godzin dydaktycznych. Jedyne historia administracji

⁴⁰ http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_Prawo_ss_2017-18.pdf (dostęp: 21 sierpnia 2018).

⁴¹ http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_Prwao_ns_2017-18.pdf (dostęp: 21 sierpnia 2018).

⁴² http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_Administracja_I_st_ss_2017-18.pdf (dostęp: 21 sierpnia 2018).

zakładała taki sam wymiar godzinowy jak na studiach stacjonarnych⁴³. Na obu trybach prowadzono historycznoprawne ponadto seminaria licencjackie na piątym i szóstym semestrze, w wymiarze 60 godzin na studiach stacjonarnych i 56 godzin na studiach niestacjonarnych.

Na kierunku administracja II stopnia na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych w programie studiów na pierwszym semestrze odnajdujemy przedmiot dzieje kultury administracyjno-prawnej, dający 3 punkty ECTS, liczący 15 godzin wykładów na studiach stacjonarnych (10 na niestacjonarnych) i kończący się zaliczeniem na ocenę. W programie mamy również na II roku wykłady monograficzne do wyboru: staropolski parlamentaryzm i nauka prawa i jej wpływ na rozwój prawa. Miały one 2 punkty ECTS i 15 godzin dydaktycznych na studiach stacjonarnych (10 godzin na studiach niestacjonarnych)⁴⁴. Na obu trybach prowadzono też historycznoprawne seminaria magisterskie na trzecim i czwartym semestrze w wymiarze 60 godzin na studiach stacjonarnych i 56 godzin na studiach niestacjonarnych.

Ostatnim kierunkiem prowadzonym przez opolski Wydział było bezpieczeństwo wewnętrzne I i II stopnia w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym. Na I stopniu z przedmiotów historycznoprawnych studenci mieli na I roku w semestrze zimowym przedmiot nauka o państwie i prawie, dający 6 punktów ECTS, kończący się egzaminem, przy czym wykłady i ćwiczenia na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych trwały po 15 godzin. Studenci otrzymali również możliwość wyboru wykładów monograficznych: na I roku — wybrane zagadnienia staropolskiego prawa sądowego, na II roku — prawne i polityczne aspekty bezpieczeństwa narodowego oraz stany nadzwyczajne i ich prawne regulacje, a na III roku — sytuacja obywateli w ochronie bezpieczeństwa. Wykładom monograficznym przyznano 2 punkty ECTS i 15 godzin na studiach stacjonarnych, a na studiach zaocznych po 9 godzin⁴⁵. Na studiach II stopnia na II roku w module bezpieczeństwo personalne znajdziemy przedmiot antropologia kulturowa, który miał 4 punkty ECTS, 10 godzin wykładów i 20 godzin ćwiczeń na studiach stacjonarnych i 10 godzin wykładów oraz 8 godzin ćwiczeń na studiach niestacjonarnych⁴⁶.

Na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego przedmioty historycznoprawne prowadzone były przez Katedrę Nauk Historyczno- i Teore-

⁴³ http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_Administracja_I_st_ns_2017-18.pdf (dostęp: 21 sierpnia 2018).

⁴⁴ http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_Administracja_II_st_ss_2017-18.pdf (dostęp: 21 sierpnia 2018); http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_Administracja_II_st_ns_2017-18.pdf (dostęp: 21 sierpnia 2018).

⁴⁵ http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_BW_I_st_ss_2017-18.pdf (dostęp: 21 sierpnia 2018); http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_BW_I_st_ns_2017-18.pdf (dostęp: 21 sierpnia 2018).

⁴⁶ http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_BW_II_st_ss.pdf (dostęp: 21 sierpnia 2018); http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_BW_II_st_ns_2017-18.pdf (dostęp: 21 sierpnia 2018).

tycznoprawnych, Zakład Powszechnej Historii Prawa i Historii Administracji oraz Zakład Prawa Rzymskiego⁴⁷.

Na kierunku prawo na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych na I roku przedmiotami obowiązkowymi były historia prawa polskiego (6 punktów ECTS) i powszechna historia prawa (5 punktów ECTS). Oba przedmioty były wykładane przez rok. Pierwszy, na studiach stacjonarnych, obejmował po 15 godzin wykładów i ćwiczeń w semestrze zimowym i letnim (na studiach niestacjonarnych jedynie po 15 godzin wykładów na semestr). Drugi, na studiach stacjonarnych, w pierwszym semestrze prowadzony był tylko w formie 15 godzin wykładów, a w semestrze letnim wykłady i ćwiczenia obejmowały 15 godzin (na studiach niestacjonarnych studenci korzystali z 15 godzin wykładów na semestr). Przedmiotem fakultatywnym na I roku była łacińska terminologia prawnicza (5 punktów ECTS) wykładana w wymiarze 30 godzin ćwiczeń (na studiach niestacjonarnych — 18 godzin). W planie II roku w semestrze zimowym znajdziemy natomiast zajęcia z prawa rzymskiego (6 punktów ECTS), które liczyły na studiach stacjonarnych po 30 godzin wykładów i ćwiczeń, podczas gdy na studiach niestacjonarnych zajęcia prowadzono tylko w formie wykładów w wymiarze 45 godzin. Na studiach były również historycznoprawne seminaria magisterskie na IV roku w wymiarze 60 godzin rocznie, a na V roku w wymiarze 120 godzin na studiach stacjonarnych (na studiach niestacjonarnych na IV roku — 36 godzin rocznie, a na V roku — 72 godziny rocznie)⁴⁸.

Rzeszowski wydział kształcił studentów również na studiach administracyjnych I i II stopnia. Na studiach licencjackich przedmiotem obowiązkowym była historia administracji (3 punkty ECTS), wykładana na I roku, na pierwszym semestrze na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych w wymiarze 15 godzin ćwiczeń i wykładów. Na liście przedmiotów fakultatywnych możemy znaleźć historię europejskiej myśli polityczno-prawnej (30 godzin wykładów na studiach stacjonarnych i 18 godzin na studiach zaocznych) oraz ustrój i administrację państwa rzymskiego (po 15 godzin wykładów i ćwiczeń na studiach stacjonarnych i po 9 godzin na studiach zaocznych). Na kierunku prowadzono także seminaria licencjackie w wymiarze po 45 godzin rocznie na II i III roku. Na studiach administracyjnych II stopnia przedmiotem obowiązkowym była historia myśli ustrojowo-administracyjnej (4 punkty ECTS), prowadzona w formie wykładów na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych w wymiarze 30 godzin⁴⁹.

Na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Zielonogórskiego funkcjonowała Katedra Historii Doktryn Polityczno-Prawnych i Historii Prawa, której pracownicy prowadzili zajęcia z przedmiotów historycznoprawnych.

⁴⁷ <http://www.ur.edu.pl/wydzialy/prawa-i-administracji/katedry-i-zaklady-naukowe> (dostęp: 6 marca 2019).

⁴⁸ <http://www.ur.edu.pl/wydzialy/prawa-i-administracji/program-ksztalcenia> (dostęp: 6 marca 2019).

⁴⁹ *Ibidem*.

Program studiów na kierunku prawo, prowadzonym zarówno w trybie stacjonarnym, jak i niestacjonarnym, przewidywał cztery obowiązkowe przedmioty historycznoprawne: historię powszechną prawa, historię prawa polskiego, prawo rzymskie oraz łacińską terminologię prawniczą. Wszystkie przedmioty przewidziano dla I roku studiów, z tym że inny był wymiar godzin. Dla studiów stacjonarnych to: w przypadku historii powszechnej prawa i historii prawa polskiego — po 15 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń (dających po 3 punkty ECTS za przedmiot), dla prawa rzymskiego — 30 godzin wykładów (3 punkty ECTS) oraz 30 godzin ćwiczeń w wypadku łacińskiej terminologii prawniczej (3 punkty ECTS). Na studiach niestacjonarnych liczba punktów ECTS była taka sama (po 3 punkty ECTS za każdy przedmiot), jednak wymiar godzin nieco mniejszy: w przypadku historii powszechnej prawa i historii prawa polskiego było to po 9 godzin wykładów i po 9 godzin ćwiczeń, w przypadku prawa rzymskiego — 18 godzin wykładów, a w wypadku łacińskiej terminologii prawniczej — 18 godzin ćwiczeń.

Na zielonogórskim Wydziale Prawa i Administracji przedmioty historycznoprawne były przewidziane także w programie studiów I stopnia na kierunku administracja w obydwu prowadzonych trybach: stacjonarnym i zaocznym. Na I roku studiów wykładano historię administracji w wymiarze 30 godzin na studiach stacjonarnych i 18 godzin na studiach niestacjonarnych (po 2 punkty ECTS).

Przechodząc do analizy usytuowania przedmiotów historycznoprawnych w wyższych szkołach niepublicznych, należy rozpocząć analizę od lidera wśród nich według rankingu wydziałów prawa prowadzonego przez dziennik „Rzeczpospolita” w 2018, czyli od SWPS Uniwersytetu Humanistycznospołecznego z siedzibą w Warszawie. Na tamtejszym Wydziale Prawa przedmioty historycznoprawne prowadzone były na I roku przez Katedrę Prawa Rzymskiego oraz Teorii i Historii Prawa⁵⁰. W semestrze zimowym w grupie przedmiotów obowiązkowych poza modulem obowiązkowym znajdziemy przedmiot geneza instytucji prawnych. Miał on 6 punktów ECTS i prowadzono go w formie konwersatorium w wymiarze 54 godzin, kończącym się zaliczeniem na ocenę. Na studiach niestacjonarnych trwał on 39 godzin konwersatoryjnych. W semestrze letnim w module przedmiotów obowiązkowych znalazło się prawo rzymskie, dające 7 punktów ECTS. Wykłady obejmowały 45 godzin, a konwersatorium — 15 godzin. Na studiach niestacjonarnych wykłady liczyły 29 godzin, a konwersatorium — 10. Przedmiot kończył się zaliczeniem na ocenę⁵¹.

Drugie miejsce w rankingu zajęła Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie. W Kolegium Prawa Akademii przedmioty historycznoprawne były pro-

⁵⁰ <https://www.swps.pl/warszawa/wydzial-prawa/struktura> (dostęp: 22 sierpnia 2018).

⁵¹ <https://www.swps.pl/oferta/warszawa/studia-jednolite-magisterskie/prawo> (dostęp: 22 sierpnia 2018).

wadzone przez Katedrę Teorii, Filozofii i Historii Prawa⁵². Niestety informacje o przedmiotach historycznoprawnych wykładanych na tej uczelni były bardzo skromne i oparte na informacjach zamieszczonych na stronie internetowej szkoły. Prośby o przesłanie dokładniejszych informacji niestety nie zostały zrealizowane przez uczelnię. Na I roku w semestrze zimowym w programie studiów znajdował się przedmiot ustroje państw współczesnych w ujęciu historycznym. Prowadzony był on w formie wykładów i kończył się egzaminem. W drugim semestrze studenci uczyli się między innymi prawa rzymskiego oraz tradycji i systemów prawnych. Oba przedmioty prowadzono w formie wykładów kończących się egzaminem. W programie w kategorii „przedmioty do wyboru” w bloku A znajdujemy przedmiot łacińska terminologia prawnicza, a w bloku B — kazusy z prawa rzymskiego. Pierwszy przedmiot prowadzony był w formie wykładów, a drugi — konwersatorium. Oba zostały ulokowane w drugim semestrze i kończyły się zaliczeniem na ocenę⁵³.

Trzecie miejsce w rankingu wydziałów prawa wśród szkół niepublicznych zajęł Wydział Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego. Przedmioty historycznoprawne prowadziła tam Katedra Prawa Rzymskiego, Logiki oraz Teorii i Historii Prawa⁵⁴. Na pierwszym semestrze znajdziemy moduł historycznoprawny, który tworzyły dwa przedmioty: prawo rzymskie I oraz powszechna historia prawa. Oba miały 5 punktów ECTS, kończyły się egzaminem i prowadzone były w formie wykładów w wymiarze: na studiach stacjonarnych 30 godzin, a na studiach niestacjonarnych — 20 godzin. W semestrze letnim moduł historycznoprawny również tworzyły dwa przedmioty: prawo rzymskie II i historia prawa polskiego. Oba przedmioty miały tyle samo godzin i punktów ECTS jak te w semestrze zimowym⁵⁵.

Wydział prowadzi ponadto studia administracyjne I i II stopnia w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym. Na studiach I stopnia znajdziemy przedmiot geneza nowoczesnej administracji. Miał on w programie 5 punktów ECTS, kończył się egzaminem, a zajęcia prowadzono w formie wykładów trwających na studiach stacjonarnych 30 godzin, a na studiach niestacjonarnych — 20 godzin. Na studiach II stopnia w semestrze letnim prowadzony był przedmiot doktryny ustrojowe i prawne. Prowadzono go w formie wykładów w formacie 30 godzin na studiach

⁵² <https://www.kozminski.edu.pl/pl/kolegiumprawa/o-kolegium-prawa/wykladowcy/> (dostęp: 22 sierpnia 2018).

⁵³ https://www.kozminski.edu.pl/fileadmin/Kolegium_Prawa/programy_studi%C3%B3w_Prawo_I_rok_stacjonarne_2018-2019.pdf (dostęp: 22 sierpnia 2018).

⁵⁴ <https://www.lazarski.pl/pl/wydzialy-i-jednostki/wpia/katedry/katedra-prawa-rzymskiego-logiki-oraz-teorii-i-historii-prawa/> (dostęp: 22 sierpnia 2018).

⁵⁵ https://rekrutacja.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/Rekrutacja/2018/Program_studiow_prawo_2018-2019.pdf (dostęp: 22 sierpnia 2018).

stacjonarnych i 20 godzin na studiach zaocznych. Przedmiot dawał 4 punkty ECTS i kończył się egzaminem⁵⁶.

Czwarte miejsce w rankingu „Rzeczpospolitej” zajął Wydział Prawa i Administracji Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Warszawie (obecnie Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna). Przedmioty historycznoprawne prowadzone były tam przez Katedrę Powszechnej Historii Ustroju i Prawa oraz Doktryn Polityczno-Prawnych i Katedrę Historii Ustroju i Prawa w Polsce na I roku studiów stacjonarnych i niestacjonarnych na kierunkach prawo i administracja I stopnia.

Na pierwszym semestrze prawa w programie nauczania znajdujemy przedmiot historia ustroju i prawa w Polsce. Miał on 8 punktów ECTS i kończył się egzaminem. Na studiach stacjonarnych wykłady obejmowały 40 godzin, a ćwiczenia 20 godzin; na studiach niestacjonarnych wykłady miały 20 godzin, a ćwiczenia 16 godzin. Na tym samym semestrze studenci uczyli się również prawa rzymskiego i łacińskiej terminologii prawniczej. Pierwszy z nich miał 8 punktów ECTS, wykłady na studiach stacjonarnych trwały 30 godzin, a ćwiczenia 24 godziny; na studiach niestacjonarnych wykłady miały 24 godziny, a ćwiczenia 21 godzin. Przedmiot kończył się egzaminem. Łacińska terminologia prawnicza trwała 24 godziny na studiach stacjonarnych, a na studiach niestacjonarnych 16 godzin. Kończyła się zaliczeniem na ocenę i miała 5 punktów ECTS. W semestrze letnim w programie znajdziemy przedmiot powszechna historia ustroju i prawa. Miał on 8 punktów ECTS i taki sam wymiar godzinowy co historia ustroju i prawa w Polsce.

Na kierunku administracja I stopnia na I roku w semestrze zimowym jedynym przedmiotem historycznoprawnym była historia administracji w Polsce 1764–1989. Miał on na studiach stacjonarnych 40 godzin wykładów i 20 godzin ćwiczeń, natomiast na studiach niestacjonarnych wykłady trwały 24 godziny, a ćwiczenia 21 godzin. Przedmiot dawał 6 punktów ECTS i kończył się egzaminem. Na wydziale prowadzono ponadto historycznoprawne seminaria licencjackie i magisterskie⁵⁷.

Przedmioty doktrynalne

Przedmioty doktrynalne, to znaczy obejmujące wiedzę z zakresu historii doktryn, idei i myśli prawnej (ale częściowo też politycznej, ekonomicznej czy so-

⁵⁶ https://rekrutacja.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/Rekrutacja/2018/Program_studiow_administracja_I_stopnia_2018-2019.pdf (dostęp: 22 sierpnia 2018); https://rekrutacja.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/Rekrutacja/2018/Program_studiow_administracja_II_stopnia_2018-2019.pdf (dostęp: 22 sierpnia 2018).

⁵⁷ Dane pozyskane dzięki uprzejmości prof. Mariana Kallasa, dziekana Wydziału Prawa i Administracji WSiFiz.

cyjologicznej), są elementem programu większości szkół wyższych prowadzących kierunki prawne. W przeważającej liczbie przypadków wszędzie tam, gdzie kursy tego typu są dla studentów obligatoryjne, prowadzone są na początku studiów — na I lub rzadziej na II roku. Pozwala to wysunąć twierdzenie, że władze większości uczelni traktują doktryny polityczne i prawne jako dyscyplinę pozwalającą na wprowadzenie studentów w obszar bardziej zaawansowanej wiedzy z zakresu prawa czy prawoznawstwa.

W opisywanym okresie takie przedmioty prowadzone były w bardzo zróżnicowanym zakresie tematycznym: od przedmiotów o wąskim zasięgu zagadnień (obejmujących wyłącznie historię doktryn polityczno-prawnych) do kursów bardzo szerokich objętościowo (obejmujących poza doktrynami politycznymi i prawnymi także elementy wiedzy z zakresu historii myśli ekonomicznej, socjologicznej, administracyjnej czy nawet ustrojowej). Osobną kategorią były przedmioty doktrynalne o tematyce specjalistycznej i kierunkowej, z zakresu na przykład myśli społecznej Kościoła czy idei politycznych Wschodu, występujące przeważnie na uczelniach niepublicznych. Dość charakterystyczną prawidłowością jest to, że kursy „typowo” doktrynalne, obejmujące tylko doktryny polityczne i prawne, występowały przede wszystkim na kierunkach prawa, natomiast kursy „wzbożacone” o inne elementy pojawiały się zwykle na administracji, ekonomii czy rozmaitych kierunkach studiów uzupełniających.

Zakres godzinowy przedmiotów (od 10 do nawet 60 godzin wykładów) oraz ich ewaluacja w skali ECTS (od 2 do 8 punktów) na uczelniach były bardzo zróżnicowane i trudno tu wskazać jakkolwiek powtarzalność. Należy jednak zauważyć, że niezależnie od szkoły wyższej, formy i rodzaju studiów kursy doktrynalne kończyły się — poza kilkoma wyjątkami — egzaminem.

Analizę przedmiotów doktrynalnych rozpoczniemy od zajęć prowadzonych przez Katedrę Doktryn Politycznych i Prawnych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Prowadziła ona kilka przedmiotów doktrynalnych na kierunkach prawo, administracja i prawo własności intelektualnej i nowych mediów. Na prawie przedmiotem podstawowym była historia doktryn politycznych i prawnych, dająca 7 punktów ECTS. Wykłady na studiach stacjonarnych trwały 45 godzin (28 godzin na studiach niestacjonarnych), a ćwiczenia liczyły 30 godzin (na studiach niestacjonarnych — 21 godzin); przedmiot kończył się egzaminem. Przedmiotami specjalistycznym prowadzonymi przez Katedrę były: historia polskiej myśli politycznej, nauczanie społeczne Kościoła oraz encyklopedia pojęć polityczno-prawnych. Miały one 30 godzin wykładów i 4 punkty ECTS. Na kierunku administracja przedmiotem doktrynalnym była historia myśli ustrojowej i społecznej. Na wykłady na studiach stacjonarnych poświęcono 45 godzin (28 godzin na studiach niestacjonarnych), a na ćwiczenia 30 godzin (na studiach niestacjonarnych — 21 godzin). Przedmiot kończył się egzaminem i miał 9 punktów ECTS. Na kierunku prawo własności intelektualnej

i nowych mediów umieszczono jeden przedmiot historycznoprawny: historyczny rozwój prawa i doktryn politycznych. Miał on 4 punkty ECTS, wykłady w wymiarze 30 godzin kończyły się egzaminem⁵⁸.

Program jednolitych magisterskich studiów prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego⁵⁹ przewidywał jako jeden z kierunkowych przedmiotów do wyboru kurs doktryny polityczno-prawne (8 punktów ECTS). Studenci uczęszczali na niego na IV lub V roku studiów, sam kurs zaś, zarówno w formie stacjonarnej, jak i niestacjonarnej, obejmował 30 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń, kończących się egzaminem.

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego oferował zajęcia z zakresu doktryn politycznych i prawnych zarówno na kierunkach w języku polskim, jak i w programach angielskojęzycznych. Na trzecim semestrze jednolitych magisterskich studiów prawa znajdziemy kurs doktryny polityczne i prawne, odbywający się w wymiarze 14 godzin ćwiczeń i 30 godzin wykładów w trybie stacjonarnym, a także odpowiednio 12 i 30 godzin w trybie wieczorowym oraz 12 i 12 godzin w trybie zaocznym. Dla każdego trybu kurs kończył się egzaminem oraz dawał 8 punktów ECTS⁶⁰. Na studiach administracji II stopnia w programie ujęto przedmiot współczesne doktryny polityczne, prawne i administracyjne, odbywający się w semestrze letnim I roku studiów i obejmujący 14 godzin ćwiczeń i 14 godzin wykładów w trybie stacjonarnym oraz odpowiednio 10 i 10 godzin w trybie niestacjonarnym, zakończony egzaminem i ewaluowany na 2 punkty ECTS⁶¹. Na kierunku ekonomia (na studiach II stopnia dla specjalności ekonomia i społeczeństwo) występuje kurs doktryny polityczne a społeczeństwo, odbywający się na II roku studiów w semestrze zimowym, obejmujący 20 godzin wykładów w trybie stacjonarnym oraz 16 godzin w trybie niestacjonarnym, zaliczany przez egzamin i dający 4 punkty ECTS.

W wypadku studiów anglojęzycznych LLM International and European Law wrocławski Wydział oferował kurs *political socio-economic and legal thought* (I rok, semestr zimowy), obejmujący 14 godzin ćwiczeń, 20 godzin wykładów, zaliczany w formie egzaminu i z 6 punktami ECTS⁶². Dla kierunku AIO Administration in International Organizations przedmiotem doktrynalnym był kurs *political and legal thought* (także rok I, semestr zimowy) w wymiarze 14 godzin ćwiczeń i 30 godzin wykładów, zakończony egzaminem i warty 5 punktów ECTS⁶³. Na studiach BBA Bachelor of Business and Administration w specjalności Business,

⁵⁸ <https://www.doktryny.wpia.uj.edu.pl/historia-doktryn-politycznych-i-prawnych> (dostęp: 24 lutego 2019).

⁵⁹ <http://www.wpia.uw.edu.pl/studia/prawo/regulaminy-i-zasady-studowania/> (dostęp: 25 lutego 2019).

⁶⁰ <https://prawo.uni.wroc.pl/node/189> (dostęp: 2 kwietnia 2019).

⁶¹ <https://prawo.uni.wroc.pl/node/188> (dostęp: 2 kwietnia 2019).

⁶² <https://prawo.uni.wroc.pl/en/node/20115> (dostęp: 2 kwietnia 2019).

⁶³ <https://prawo.uni.wroc.pl/en/node/20116> (dostęp: 2 kwietnia 2019).

Finance, Governance występował obowiązkowy kurs *fundamentals of law and government* (ponownie I rok, semestr zimowy), obejmujący 14 godzin ćwiczeń i 30 godzin wykładów, z zaliczeniem pod rygorem egzaminu oraz wart 6 punktów ECTS⁶⁴. Na kierunku studiów I stopnia Criminal Justice należy natomiast wspomnieć o opcjonalnym kursie do wyboru — *political and legal thought* w semestrze letnim II roku studiów (30 godzin ćwiczeń, 4 punkty ECTS)⁶⁵.

Na kierunku prawo jednolite magisterskie prowadzonym przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego⁶⁶ program studiów I roku przewidywał przedmiot doktryny polityczno-prawne. Kurs prowadzony był w semestrze letnim i dla każdej formy studiów (stacjonarnych, niestacjonarnych wieczorowych i niestacjonarnych zaocznych) zakładał 30 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń, zaliczenie przez egzamin oraz 5 punktów ECTS. Ponadto w programie na kierunku administracja II stopnia znajdziemy przedmiot doktryny społeczne i polityczne — prowadzony na roku I w semestrze zimowym obejmował odpowiednio 30 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń dla studiów stacjonarnych oraz 20 i 10 godzin dla studiów niestacjonarnych. W obu formach studiów kurs zaliczany był egzaminem oraz dawał on 5 punktów ECTS. Na stacjonarnym kierunku studiów I stopnia na kierunku polityka społeczna dla porządku należy wspomnieć także przedmioty zarys myśli polityczno-społecznej (rok II, semestr letni, 45 godzin wykładów, egzamin, 4 ECTS) oraz doktryny polityki społecznej (rok III, semestr zimowy, 30 godzin wykładów, egzamin, 4 ECTS).

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu na kierunku prawo jednolite magisterskie⁶⁷ oferował kurs doktryny polityczno-prawne (zakończony egzaminem, ewaluowany na 6 punktów ECTS), natomiast na kierunku administracja⁶⁸ II stopnia — kurs historia nowożytnej myśli społeczno-ekonomicznej i politycznej (egzamin, 5 punktów ECTS). W dostępnych publicznie informatorach uczelni nie było niestety szczegółowych informacji na temat wymiaru godzin czy miejsca obu kursów w harmonogramach studiów. Na stacjonarnych studiach doktoranckich oferowanych przez ten wydział odbywał się z kolei kurs tendencje rozwoju prawa, obejmujący 15 godzin wykładów w semestrze letnim I roku, zakończony egzaminem i ewaluowany na 2 punkty ECTS⁶⁹.

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu prowadził kilka przedmiotów doktrynalnych na różnych kierunkach studiów⁷⁰. Na prawie jednolitym magisterskim był to kurs doktryny polityczno-

⁶⁴ <https://prawo.uni.wroc.pl/en/node/20114> (dostęp: 2 kwietnia 2019).

⁶⁵ <https://prawo.uni.wroc.pl/en/node/20121> (dostęp: 2 kwietnia 2019).

⁶⁶ <https://www.wpia.uni.lodz.pl/student/plany-i-programy> (dostęp: 25 lutego 2019).

⁶⁷ <https://www.law.umk.pl/student/prawo-2/> (dostęp: 25 lutego 2019).

⁶⁸ <https://www.law.umk.pl/student/administracja/> (dostęp: 25 lutego 2019).

⁶⁹ <https://www.law.umk.pl/student/studia-doktoranckie/> (dostęp: 28 lutego 2019).

⁷⁰ <https://prawo.amu.edu.pl/dla-studenta/dla-studenta/zasady-studiowania/plany-studiow-na-rok-akademicki-2017-2018> (dostęp: 25 lutego 2019).

-prawne obecny na I roku studiów w semestrze zimowym, obejmujący 30 godzin ćwiczeń i 45 godzin wykładów na studiach stacjonarnych oraz odpowiednio 20 i 20 godzin na studiach niestacjonarnych. Na obu formach studiów przedmiot kończył się egzaminem i liczył 5 punktów ECTS. Na I roku w semestrze zimowym na kierunku administracja I stopnia prowadzone były doktryny politycznoprawne. Przedmiot obejmował 24 godziny wykładów na studiach stacjonarnych oraz 12 godzin wykładów na studiach niestacjonarnych; w obu wypadkach kończył się egzaminem i dawał 4 punkty ECTS. Wiele przedmiotów o charakterze doktrynalnym było obecnych w programie studiów stacjonarnych dla kierunku prawo europejskie I stopnia. Były to: współczesna myśl społeczna i ekonomiczna (rok I, drugi semestr, 30 godzin wykładów i 15 ćwiczeń, zaliczenie na ocenę, 4 punkty ECTS), europejska myśl polityczna i prawna (rok II, trzeci semestr, 30 godzin wykładów, egzamin, 3 punkty ECTS) oraz współczesne ideologie polityczne/państwo w ujęciu klasyków filozofii europejskiej (rok II, trzeci semestr, zaliczenie na ocenę, 2 punkty ECTS).

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach⁷¹ prowadził przedmiot historia doktryn prawnych na kierunku prawo jednolite magisterskie (rok I, semestr letni). Dla studentów stacjonarnych kurs przewidywał 30 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń, a dla studentów niestacjonarnych wyłącznie 20 godzin wykładów. W obu formach kurs kończył się zaliczeniem przez egzamin oraz miał 4 punkty ECTS. Na kierunku administracja stacjonarna II stopnia prowadzony był przedmiot historia doktryn politycznych i prawnych (rok I, semestr zimowy) — 30 godzin wykładów i 3 punkty ECTS na studiach stacjonarnych oraz 20 godzin wykładów i 6 punktów ECTS na studiach niestacjonarnych. Przedmiot kończył się egzaminem.

Na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego przedmioty doktrynalne pojawiają się w programie dla studiów magisterskich na kierunku administracja⁷² oraz na studiach doktoranckich. W pierwszym wypadku (administracja II stopnia, rok I, pierwszy semestr) był to kurs historia myśli ustrojowoadministracyjnej i socjologiczno-ekonomicznej. Przedmiot na studiach stacjonarnych obejmował 15 godzin ćwiczeń i 60 godzin wykładów oraz liczył 6 punktów ECTS, na studiach niestacjonarnych zaś odpowiednio 10 i 30 godzin oraz 5 punktów ECTS. W obu formach studiów zaliczenie przedmiotu miało rygor egzaminu. Na studiach doktoranckich odbywało się natomiast dziesięciogodzinne seminarium historia ustroju, prawa i doktryn polityczno-prawnych prowadzone na roku II i zakończone zaliczeniem na ocenę. Nie mamy jednak informacji co do liczby punktów ECTS dla tego kursu⁷³.

⁷¹ <https://www.wpia.us.edu.pl/studia/siatki-studiow> (dostęp: 25 lutego 2019).

⁷² https://prawo.ug.edu.pl/jesli_studiujesz/studenci/programy_studiow (dostęp: 25 lutego 2019).

⁷³ https://prawo.ug.edu.pl/jesli_studiujesz/doktoranci/programy_studiow (dostęp: 25 lutego 2019).

Podstawowym przedmiotem doktrynalnym wykładanym na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie⁷⁴ była historia doktryn politycznych i prawnych. Na kierunku prawo jednolite magisterskie przedmiot był obecny w programie studiów na I roku w semestrze letnim, obejmował 30 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń w ramach studiów stacjonarnych oraz 24 godziny ćwiczeń i 24 godziny wykładów w ramach studiów niestacjonarnych. Dla obu form studiów przedmiot kończył się egzaminem oraz dawał 6 punktów ECTS. Ten sam przedmiot występował także w programie dla kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne I stopnia i był przedmiotem fakultatywnym zarówno na studiach stacjonarnych (30 godzin wykładów) oraz niestacjonarnych zaocznych (18 godzin wykładów); kończył się zaliczeniem na ocenę i przyznano mu 5 punktów ECTS. Ponadto na I roku w semestrze letnim studiów magisterskich na kierunku administracja prowadzony był kurs historia myśli administracyjnej, socjologicznej i ekonomicznej. Przedmiot obejmował 30 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń dla studentów stacjonarnych oraz odpowiednio 20 i 10 godzin dla studentów studiujących w trybie zaocznym. W obu wypadkach kończył się egzaminem i miał 6 punktów ECTS. Ostatnim przedmiotem była współczesna myśl polityczna i prawna w pierwszym semestrze I roku studiów doktoranckich — niestety bez szczegółowych informacji na temat formy kursu⁷⁵.

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie na kierunku prawo jednolite magisterskie oferował przedmiot historia doktryn polityczno-prawnych⁷⁶. Kurs prowadzony był w semestrze letnim I roku studiów i miał charakter wykładów: 15 godzin dla studiów stacjonarnych oraz 16 godzin dla studiów niestacjonarnych. W obu formach studiów zaliczenie odbywało się przez egzamin, a przedmiot dawał 3 punkty ECTS. Na kierunku administracja na studiach magisterskich II stopnia prowadzony był przedmiot historia myśli ustrojowo-administracyjnej i socjologiczno-ekonomicznej⁷⁷. Kurs odbywał się w semestrze letnim I roku studiów, miał formę wykładów (30 godzin w studiach stacjonarnych i 16 w studiach niestacjonarnych), także kończył się egzaminem i miał 2 punkty ECTS. Ponadto należy wymienić kurs cywilizacyjne uwarunkowania rozwoju prawa prowadzony na I roku w semestrze letnim studiów doktoranckich (dla studiów stacjonarnych i niestacjonarnych jednakowo 30 godzin wykładów, egzamin, 2 punkty ECTS)⁷⁸.

Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II oferował wiele przedmiotów z zakresu historii idei i doktryn katolickich. Na kierunku administracja studenci studiów stacjonarnych II stopnia odbywali na roku I w semestrze zimowym kurs katolicka nauka

⁷⁴ <https://www.umcs.pl/pl/informator-ects,430.htm> (dostęp: 25 lutego 2019).

⁷⁵ <https://www.umcs.pl/pl/plany-zajec-studia-doktoranckie,464.htm> (dostęp: 25 lutego 2019).

⁷⁶ <https://wpia.uksw.edu.pl/node/89> (dostęp: 25 lutego 2019).

⁷⁷ <https://wpia.uksw.edu.pl/node/70> (dostęp: 25 lutego 2019).

⁷⁸ <https://wpia.uksw.edu.pl/node/6407> (dostęp: 28 lutego 2019).

społeczna i myśl społeczna Jana Pawła II — w wymiarze 30 godzin wykładów, zakończony egzaminem dającym 2 punkty ECTS⁷⁹. Dla porządku należy wskazać także przedmioty na jednolitych studiach magisterskich prawa kanonicznego. Były to: dwusemestralny kurs na I roku studiów stacjonarnych podstawy światopoglądu katolickiego (po 15 godzin wykładów na każdy semestr, zakończony zaliczeniem na ocenę, dający 4 punkty ECTS⁸⁰) oraz na II roku tych samych studiów w semestrze zimowym — katolicka nauka społeczna i myśl społeczna Jana Pawła II (30 godzin wykładów, egzamin, 2 punkty ECTS⁸¹). Oprócz tego na stacjonarnych studiach doktoranckich prawa kanonicznego doktoranci uczęszczali na trwające trzy lata (I–III rok) konwersatorium myśli Jana Pawła II o małżeństwie i rodzinie (po 30 godzin w każdym roku, zaliczenie na ocenę w każdym roku, 3 punkty ECTS w każdym roku⁸²).

Na jednolitych studiach magisterskich prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego⁸³ w semestrze letnim I roku prowadzony był kurs doktryny polityczno-prawne. Zarówno dla studiów w formie stacjonarnej i niestacjonarnej przedmiot obejmował 30 godzin wykładów, kończył się egzaminem i dawał 6 punktów ECTS. Szersza oferta przedmiotów doktrynalnych zawarta była w programach studiów administracji. Na studiach stacjonarnych administracji I stopnia⁸⁴ program przewidywał przedmiot doktryny polityczne i prawne, prowadzony w semestrze zimowym na II roku, w formie 30 godzin wykładów, zakończony egzaminem wartym 3 punkty ECTS. Ponadto na studiach administracji II stopnia prowadzone były kursy: historia administracji i myśli ustrojowo-administracyjnej (studia stacjonarne, rok I, pierwszy semestr, 25 godzin wykładów, zaliczenie na ocenę, 3 punkty ECTS)⁸⁵ oraz historia myśli ustrojowo-administracyjnej i socjologiczno-ekonomicznej (studia niestacjonarne, rok I, pierwszy semestr, 15 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń, zaliczenie przez egzamin, 6 punktów ECTS)⁸⁶.

Na kierunku prawo jednolite magisterskie na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku⁸⁷ przedmiot doktryny polityczno-prawne był jednym z kursów do wyboru w semestrze zimowym V roku studiów. W formie stacjonarnej studiów

⁷⁹ <https://e.kul.pl/qlsale.html?op=10&zid=486430> (dostęp: 28 lutego 2019).

⁸⁰ <https://e.kul.pl/qlsale.html?op=10&zid=485093> (dostęp: 28 lutego 2019).

⁸¹ <https://e.kul.pl/qlsale.html?op=10&zid=486939> (dostęp: 28 lutego 2019).

⁸² <https://e.kul.pl/qlsale.html?op=10&zid=485791> (dostęp: 28 lutego 2019).

⁸³ <https://wpia.usz.edu.pl/student/plany-studiow/#1509348300840-c525cb4e-f17c> (dostęp: 25 lutego 2019).

⁸⁴ <http://wpia.usz.edu.pl/student/plany-studiow/#1510147348172-86f9bf8d-bdfc> (dostęp: 25 lutego 2019).

⁸⁵ <http://wpia.usz.edu.pl/student/plany-studiow/#1510147040085-fe0b5471-5b60> (dostęp: 25 lutego 2019).

⁸⁶ <http://wpia.usz.edu.pl/student/plany-studiow/#1538412735980-581c686e-986f> (dostęp: 25 lutego 2019).

⁸⁷ https://prawo.uwb.edu.pl/prawo_new/studenci.php?p=185 (dostęp: 25 lutego 2019).

obejmował 15 godzin ćwiczeń, w formie niestacjonarnej — 12 godzin. Kończył się zaliczeniem na ocenę, przyznano mu 3 punkty ECTS.

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie na Wydziale Prawa i Administracji na kierunku prawo jednolite magisterskie⁸⁸ prowadził przedmiot historia doktryn polityczno-prawnych. Kurs przeprowadzano w semestrze zimowym I roku studiów, obejmował odpowiednio 30 godzin ćwiczeń oraz 30 godzin wykładów na studiach stacjonarnych oraz 18 i 18 godzin na studiach niestacjonarnych. Kończył się zaliczeniem w formie egzaminu i dawał 4 punkty ECTS. Oprócz tego na kierunku administracja I stopnia w semestrze letnim I roku oferowany był kierunkowy przedmiot historia doktryn polityczno-prawnych. Dla studentów studiów stacjonarnych obejmował 15 godzin ćwiczeń i 15 godzin wykładów; dla studentów studiów niestacjonarnych odpowiednio po 10 godzin. Kończył się zaliczeniem na ocenę, przyznano mu 2,5 punktu ECTS. Na kierunku administracja II stopnia w semestrze zimowym I roku oferowany był natomiast kurs historia myśli ustrojowo-administracyjnej i socjologiczno-ekonomicznej. Na studiach stacjonarnych obejmował 15 godzin ćwiczeń i 15 godzin wykładów; na studiach niestacjonarnych po 10 godzin ćwiczeń i wykładów. Kończył się zaliczeniem na ocenę, miał 2 punkty ECTS.

Na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Opolskiego w siatce przedmiotów dla kierunku prawo jednolite magisterskie⁸⁹ w semestrze zimowym II roku znajdował się kurs doktryny polityczno-prawne, zakończony egzaminem z 4 punktami ECTS — na studiach stacjonarnych w wymiarze 30 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń; na studiach niestacjonarnych w wymiarze 15 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń. Na I roku w semestrze zimowym studiów licencjackich na kierunku administracja odbywał się kurs współczesne doktryny polityczno-prawne, obejmujący w trybie stacjonarnym po 15 godzin wykładów i ćwiczeń (odpowiednio po 10 godzin w trybie niestacjonarnym), zakończony egzaminem i wart 8 punktów ECTS. Na studiach magisterskich na kierunku administracja wymienić należy na roku I dwa przedmioty: dzieje kultury administracyjno-prawnej (semestr zimowy, zaliczenie na ocenę, 3 punkty ECTS, 15 godzin wykładu w trybie stacjonarnym i 10 godzin wykładu w trybie niestacjonarnym) oraz historia myśli ustrojowo-administracyjnej i socjologiczno-ekonomicznej (semestr letni, egzamin, 4 ECTS, po 15 godzin wykładu i 15 godzin ćwiczeń w obu trybach).

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego na kierunku prawo jednolite magisterskie oferował z kolei przedmiot historia doktryn polityczno-prawnych. Kurs prowadzono dla studentów studiów niestacjonarnych⁹⁰,

⁸⁸ <http://wpia.uwm.edu.pl/ksztalcenie/programy-ksztalcenia-0/studia-stacjonarne> (dostęp: 25 lutego 2019); <http://wpia.uwm.edu.pl/ksztalcenie/programy-ksztalcenia-0/studia-niestacjonarne> (dostęp: 25 lutego 2019).

⁸⁹ <http://prawo.uni.opole.pl/index.php/wpia/siatkiGodzin> (dostęp: 28 lutego 2019).

⁹⁰ <http://www.ur.edu.pl/wydzialy/prawa-i-administracji/strefa-studenta/rozklady-zajec-studia-niestacjonarne-prawo> (dostęp: 25 lutego 2019).

odbywał się w semestrze zimowym I roku, zakładał 45 godzin wykładów, zakończył się egzaminem z 6 punktami ECTS.

Studenci kierunku prawo jednolite magisterskie na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Zielonogórskiego⁹¹ kończyli kurs doktryny polityczno-prawne w semestrze letnim na III roku. Kurs obejmował 30 godzin wykładów dla studentów studiów stacjonarnych oraz 18 godzin dla studentów studiów niestacjonarnych, kończył się egzaminem i dawał 2 punkty ECTS. Na kierunku administracja na studiach I stopnia⁹² w semestrze letnim na I roku przewidziany był przedmiot historia doktryn politycznych i prawnych. Kurs trwał 30 godzin wykładowych dla studentów studiów stacjonarnych oraz 18 godzin dla studentów studiów niestacjonarnych; kończył się zaliczeniem na ocenę i miał 2 punkty ECTS. Ponadto na kierunku administracja na studiach II stopnia⁹³ w semestrze zimowym I roku odbywał się kurs historia myśli ustrojowo-administracyjnej i socjologiczno-ekonomicznej. Przewidywał po 15 godzin wykładów i ćwiczeń w formie stacjonarnej oraz odpowiednio po 9 godzin w formie niestacjonarnej; kończył się egzaminem i był wart 3 punkty ECTS.

Pierwszą niepubliczną szkołą wyższą w rankingu „Rzeczpospolitej” jest Wydział Prawa SWPS Uniwersytetu Humanistycznospołecznego z siedzibą w Warszawie. Niestety w programie studiów nie ma przedmiotów doktrynalnych.

Kolegium Prawa Akademii Leona Koźmińskiego ma tylko jeden przedmiot doktrynalny — historia doktryn politycznoprawnych. Jest on prowadzony w formie wykładu na zaliczenie w semestrze letnim I roku⁹⁴.

Wydział Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego w Warszawie na studiach prawa jednolitych magisterskich⁹⁵ w semestrze letnim I roku oferował kurs doktryny polityczno-prawne, zakończony egzaminem z 4 punktami ECTS, w wymiarze 30 godzin ćwiczeń i 30 godzin wykładów dla studentów stacjonarnych oraz odpowiednio 20 i 20 godzin dla studentów niestacjonarnych. Na studiach administracyjnych II stopnia w semestrze letnim prowadzony był przedmiot doktryny ustrojowe i prawne. Prowadzony był w formie 30 godzin wykładów na studiach stacjonarnych i 20 godzin na studiach zaocznych. Przedmiot miał 4 punkty ECTS i kończył się egzaminem⁹⁶.

Wydział Prawa i Administracji Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Warszawie (obecnie Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna) w planie studiów

⁹¹ <https://webapps.uz.zgora.pl/syl/index.php?/main/studyPlan/56794> (dostęp: 25 lutego 2019).

⁹² <https://webapps.uz.zgora.pl/syl/index.php?/main/studyPlan/57404> (dostęp: 25 lutego 2019).

⁹³ <https://webapps.uz.zgora.pl/syl/index.php?/main/studyPlan/57402> (dostęp: 25 lutego 2019).

⁹⁴ https://www.kozminski.edu.pl/fileadmin/Kolegium_Prawa/programy_studi%C3%B3w_prawo/Prawo_I_rok_stacjonarne_2018-2019.pdf (dostęp: 25 lutego 2019).

⁹⁵ <https://rekrutacja.lazarski.pl/oferta/studia-polskojezyczne/prawo/> (dostęp: 28 lutego 2019).

⁹⁶ https://rekrutacja.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/Rekrutacja/2018/Program_studiow_administracja_I_stopnia_2018-2019.pdf; https://rekrutacja.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/Rekrutacja/2018/Program_studiow_administracja_II_stopnia_2018-2019.pdf (dostęp: 22 sierpnia 2018).

I roku miał przedmiot doktryny polityczno-prawne. Był on prowadzony w formie konwersatorium w pierwszym semestrze. Przedmiotowi przyznano 6 punktów ECTS, na studiach stacjonarnych trwał 30 godzin, a na studiach niestacjonarnych 16 godzin⁹⁷.

Podsumowując problematykę dydaktyki przedmiotów historycznoprawnych prowadzonych na dwóch głównych kierunkach — prawie i administracji — możemy zauważyć, że ich sytuacja jest względnie stabilna i wszystkie ośrodki akademickie utrzymały w planach studiów przynajmniej jeden przedmiot historyczny mający charakter przedmiotu podstawowego, obowiązkowego. Były one prowadzone zazwyczaj na I roku studiów. Wymiar ilościowy przedmiotów był różny, zależny od lokalnych uwarunkowań, na przykład rangi naukowej historyków państwa, prawa czy doktryn politycznych oraz ich udziału w strukturach władz poszczególnych wydziałów.

Na pozytywną ocenę zasługuje elastyczne podejście jednostek organizacyjnych do układu zajęć. Tradycyjny podział na historię państwa i prawa polskiego oraz powszechną historię państwa i prawa zastępowany był podziałem na historię ustroju i historię prawa albo wprowadzeniem jednolitego przedmiotu łączącego historię Polski z historią powszechną. Zauważalna jest również duża aktywność pracowników katedr historycznoprawnych w zgłaszaniu szerokiej gamy przedmiotów monograficznych do wyboru czy wprowadzanie zajęć historycznych na nowych kierunkach studiów, na przykład prawno-biznesowych, kryminologicznych czy na bezpieczeństwie wewnętrznym oraz na kierunkach anglojęzycznych. Takie kursy poważnie wzmacniały katedry i pozwalały w miarę spokojnie planować obciążenia dydaktyczne pracowników.

Oprócz pozytywnych aspektów możemy dostrzec kilka negatywnych tendencji. Pierwszą jest niewątpliwie uszczuplenie godzin dydaktycznych przedmiotów historycznych. Niewiele ośrodków utrzymało liczbę godzin na poziomie sprzed „epoki reform”. Symptomatyczne jest również dążenie do ograniczania liczby godzin ćwiczeń albo wręcz ich eliminowania, a są to zajęcia, które odgrywają bardzo ważną rolę w osiągnięciu pełnych efektów kształcenia z przedmiotów historycznoprawnych. Zauważalne jest również marginalizowanie przedmiotów historycznych na uczelniach niepublicznych. Są one realizowane zazwyczaj w formie wykładów. Widać to wyraźnie na przykładzie przedmiotu historia doktryn politycznych i prawnych, którego w ogóle nie umieszczono w niektórych ośrodkach w planach studiów albo zdegradowano go do przedmiotu wykładanego w formie konwersatorium.

Kolejną negatywną tendencją w opisywanym okresie jest odejście od nauczania klasycznej łaciny dla prawników i zastąpienie jej przedmiotem łacińska terminologia prawnicza. Jedynie wydziały prawa Uniwersytetu Łódzkiego i Ka-

⁹⁷ Dane pozyskane dzięki uprzejmości prof. Mariana Kallasa, dziekana Wydziału Prawa i Administracji WSFiZ.

tolickiego Uniwersytetu Lubelskiego utrzymały łącznie, a Uniwersytet Jagielloński proponował nauczanie tego języka w formie zajęć nieobowiązkowych. Taka predylekcja może wpływać na mniejsze zainteresowanie późniejszych doktorantów tematyką prawa rzymskiego czy czasami średniowiecza.

Znakiem czasu było także dążenie do odchodzenia od słowa „historia”. Wprowadzając nowe przedmioty, twórcy nazywali je na przykład ewolucja ustrojów państwowych czy tradycja i systemy prawne. Takie działanie było pokłosiem wyników badań socjologicznych, które wskazywały, że współczesna młodzież niechętnie uczy się historii.

Niepokojącą jest też tendencja do eliminowania odrębnych jednostek organizacyjnych koordynujących nauczanie dziejów państwa i prawa oraz łączenia ich z innymi dziedzinami, na przykład z teorią i filozofią prawa. Taki trend nasilił się po zmianach ustrojowych w szkołach wyższych, związanych z wprowadzeniem ustawy 2.0 i uchwaleniem nowych statutów uczelni, które zdecydowały o pozostawieniu lub likwidacji struktur wydziałowych.

Reasumując, można stwierdzić, że sytuacja przedmiotów historycznoprawnych na uczelniach publicznych jest stosunkowo stabilna. Środowisko musi jednak zachowywać odpowiednią czujność i reagować na ewentualne zakusy do ograniczania pozycji przedmiotów historycznych na wydziałach prawa, a niewątpliwym wnioskiem *de lege ferenda* jest dążenie do tworzenia takich przedmiotów, które będą łączyć wiedzę historyczną ze współczesnymi instytucjami i porządkiem prawnym, wskazując jednocześnie na ich historyczne korzenie.

Bibliografia

Akty prawne

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 roku — Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r. poz. 1668 z późn. zm.).

Literatura

Kantor-Kozdrowicki P., Materniak-Pawłowska M., Przygodzki J., *Legal and historical subjects at Polish faculties of law*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 71, 2019, z. 2.

Pasek A., *Wykaz ogólnopolskich konferencji historycznoprawnych*, [w:] *Spoleczeństwo a władza. Ustrój, prawo, idee*, red. J. Przygodzki, M.J. Ptak, Wrocław 2010.

Zmierczak M., *Nauki historycznoprawne wśród dyscyplin prawniczych i w programach studiów*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 47, 1995, z. 1–2.

Źródła internetowe

- <http://prawo.uni.opole.pl/index.php/wpia/katedry>.
<http://prawo.uni.opole.pl/index.php/wpia/siatkiGodzin>.
http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_Administracja_I_st_ns_2017-18.pdf.
http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_Administracja_I_st_ss_2017-18.pdf.
http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_Administracja_II_st_ns_2017-18.pdf.
http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_Administracja_II_st_ss_2017-18.pdf.
http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_BW_I_st_ns_2017-18.pdf.
http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_BW_I_st_ss_2017-18.pdf.
http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_BW_II_st_ns_2017-18.pdf.
http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_BW_II_st_ss.pdf.
http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_Prawo_ss_2017-18.pdf.
http://prawo.uni.opole.pl/siatki/Siatka_I_Prawo_ns_2017-18.pdf.
<http://wpia.usz.edu.pl/student/plany-studiow/#1510147040085-fe0b5471-5b60>.
<http://wpia.usz.edu.pl/student/plany-studiow/#1510147348172-86f9bf8d-bdfc>.
<http://wpia.usz.edu.pl/student/plany-studiow/#1538412735980-581c686e-986f>.
<http://wpia.uwm.edu.pl/ksztalcenie/programy-ksztalcenia-0/studia-niestacjonarne>.
<http://wpia.uwm.edu.pl/ksztalcenie/programy-ksztalcenia-0/studia-stacjonarne>.
<http://www.ur.edu.pl/wydzialy/prawa-i-administracji/katedry-i-zaklady-naukowe>.
<http://www.ur.edu.pl/wydzialy/prawa-i-administracji/program-ksztalcenia>.
<http://www.ur.edu.pl/wydzialy/prawa-i-administracji/strefa-studenta/rozklady-zajec/studia-niestacjonarne/prawo>.
http://www.wpia.uj.edu.pl/documents/41601/23624047/uchwala_program_studiow_prawo-2012-zm2017.pdf.
http://www.wpia.uj.edu.pl/documents/41601/23624047/uchwala_program_studiow_prawo-2012-zm2017.pdf.
<http://www.wpia.uw.edu.pl/studia/prawo/regulaminy-i-zasady-studiowania/>.
<https://e.kul.pl/qlprogram.html?ra=1&etap=0&kid=1420&op=2>.
<https://e.kul.pl/qlprogram.html?ra=1&etap=0&kid=1900&op=2&wid=8>.
<https://e.kul.pl/qlprogram.html?ra=1&etap=0&kid=348&op=2>.
<https://e.kul.pl/qlprogram.html?ra=1&etap=0&kid=48&op=2>.
<https://e.kul.pl/qlprogram.html?ra=1&etap=0&kid=49&op=2&wid=8>.
<https://e.kul.pl/qlsale.html?op=10&zid=485093>.
<https://e.kul.pl/qlsale.html?op=10&zid=485791>.
<https://e.kul.pl/qlsale.html?op=10&zid=486430>.
<https://e.kul.pl/qlsale.html?op=10&zid=486939>.
<https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2016/0826/130457-informator-ects-2015-2016-administracja.pdf>.
<https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2016/0826/130459-informator-ects-2015-2016-bezpieczenstwo-wewnetrzne.pdf>.
<https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2016/0826/130459-informator-ects-2015-2016-prawno-biznesowy.pdf>.
<https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2016/0826/130501-informator-ects-2015-2016-prawo.pdf>.
<https://prawo.amu.edu.pl/dla-studenta/dla-studenta/zasady-studiowania/plany-studiow-na-rok-akademicki-2017-2018>.
https://prawo.ug.edu.pl/jesli_studiujesz/doktoranci/programy_studiow.
https://prawo.ug.edu.pl/jesli_studiujesz/studenci/programy_studiow.
<https://prawo.uni.wroc.pl/en/node/20114>.
<https://prawo.uni.wroc.pl/en/node/20115>.

<https://prawo.uni.wroc.pl/en/node/20116>.
<https://prawo.uni.wroc.pl/en/node/20121>.
<https://prawo.uni.wroc.pl/instytuty-i-katedry>.
<https://prawo.uni.wroc.pl/node/188>.
<https://prawo.uni.wroc.pl/node/189>.
https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/AD-S1%2013_14%20PROGRAM%2026.06.17_0.pdf.
https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/AD-S1%2013_14%20PROGRAM%2026.06.17_0.pdf.
https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/AD-S2%2018_19%20program%20II%20stopie%C5%84_0.pdf.
https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/AD-Z1%2013_14%20program%2026.06.2017_0.pdf.
https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/AD%20Z2%2016_17%20program%20II%20stopie%C5%84%2026.06.2017%201.pdf.
https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/BBA%2016_17%20program_0.pdf.
https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/LLM%2015_16%20program_1.pdf.
https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/PR-WM%2013_14%20program%2022.03.18.pdf.
https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/PRSM%20%2013_14%20program%2026.06.2017.pdf.
https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/attachments/page/PRZM%2013_14%20program%2026.06.2017.pdf.
<https://prawo.uwb.edu.pl/katedry>.
https://prawo.uwb.edu.pl/prawo_new/studenci.php?p=185.
<https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/an1-plan-2017-5c6138952d56e.pdf>.
<https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/an1-plan-2017-5c613f93d9c42.pdf>.
<https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/an1-plan-2017-5c613f93d9c42.pdf>.
<https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/an1-plan-2017-5c6146c1f11df.pdf>.
<https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/as1-plan-2017-5c5c39b7203f4.pdf>.
<https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/bs2-plan-2017-5c5d6792b2b24.pdf>.
<https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/plan-2017-2018.pdf>.
<https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/plan-stacjonarnych-studiow-drugiego-stopnia-kierunku-administracja-wydzialu-prawa-uwb.pdf>.
<https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/pn-plan-2017-5c616bbb98993.pdf>.
<https://prawo.uwb.edu.pl/uploads/documents/ps-plan-2017-5c5d7f436316e.pdf>.
https://rekrutacja.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/Rekrutacja/2018/Program_studiow_administracja_I_stopnia_2018-2019.pdf.
https://rekrutacja.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/Rekrutacja/2018/Program_studiow_administracja_I_stopnia_2018-2019.pdf.
https://rekrutacja.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/Rekrutacja/2018/Program_studiow_administracja_II_stopnia_2018-2019.pdf.
https://rekrutacja.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/Rekrutacja/2018/Program_studiow_administracja_II_stopnia_2018-2019.pdf.
https://rekrutacja.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/Rekrutacja/2018/Program_studiow_administracja_II_stopnia_2018-2019.pdf.
https://rekrutacja.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/Rekrutacja/2018/Program_studiow_prawo_2018-2019.pdf.
<https://rekrutacja.lazarski.pl/oferta/studia-polskojezyczne/prawo/>.
<https://webapps.uz.zgora.pl/syl/index.php?/main/studyPlan/56794>.
<https://webapps.uz.zgora.pl/syl/index.php?/main/studyPlan/57402>.
<https://webapps.uz.zgora.pl/syl/index.php?/main/studyPlan/57404>.

<https://wpia.uksw.edu.pl/katedry>.
<https://wpia.uksw.edu.pl/node/6407>.
<https://wpia.uksw.edu.pl/node/70>.
<https://wpia.uksw.edu.pl/node/89j>.
<https://wpia.uksw.edu.pl/sites/default/files/plan-zajec/bez%20popr.%20PRZ%20dla%20I%2C%20II%2C%20III%20i%20IV%20roku%202018-2019%20U.214.pdf>.
<https://wpia.uksw.edu.pl/sites/default/files/programy/204-2016-2017.pdf>.
<https://wpia.uksw.edu.pl/sites/default/files/programy/206-2016-2017.pdf>.
<https://wpia.uksw.edu.pl/sites/default/files/programy/207-2016-2017.pdf>.
<https://wpia.uksw.edu.pl/sites/default/files/programy/207-2016-2017.pdf>.
<https://wpia.uksw.edu.pl/sites/default/files/programy/211-2016-2017.pdf>.
<https://wpia.usz.edu.pl/student/plany-studiow/#1509348300840-c525cb4e-f17c>.
<https://www.doktryny.wpia.uj.edu.pl/historia-doktryn-politycznych-i-prawnych>.
https://www.kozminski.edu.pl/fileadmin/Kolegium_Prawa/programy_studi%C3%B3w_prawo/Prawo_I_rok_stacjonarne_2018-2019.pdf.
https://www.kozminski.edu.pl/fileadmin/Kolegium_Prawa/programy_studi%C3%B3w_prawo/Prawo_I_rok_stacjonarne_2018-2019.pdf.
<https://www.kozminski.edu.pl/pl/kolegiumprawa/o-kolegium-prawa/wykladowcy/>.
https://www.kul.pl/instytuty-katedry-i-pracownicy-wydzialu,art_31985.html.
<https://www.law.umk.pl/student/administracja/>.
<https://www.law.umk.pl/student/prawo-2/>.
<https://www.law.umk.pl/student/studia-doktoranckie/>.
<https://www.lazarski.pl/pl/wydzialy-i-jednostki/wpia/katedry/katedra-prawa-rzymskiego-logiki-oraz-teorii-i-historii-prawa/>.
<https://www.swps.pl/oferta/warszawa/studia-jednolite-magisterskie/prawo>.
<https://www.swps.pl/warszawa/wydzial-prawa/struktura>.
<https://www.umcs.pl/pl/informator-ects,430.htm>.
<https://www.umcs.pl/pl/plany-zajec-studia-doktoranckie,464.htm>.
<https://www.umcs.pl/pl/struktura-organizacyjna,10357.htm>.
https://www.usosweb.uj.edu.pl/kontroler.php?_action=actionx%3Akatalog2%2Fprzedmioty%2Fs_zukajPrzedmiotu%28%29&_prz_kod=&_pattern=Historia+Nowo%C5%BCytnej+Administracji+.
https://www.usosweb.uj.edu.pl/kontroler.php?_action=actionx%3Akatalog2%2Fprzedmioty%2Fs_zukajPrzedmiotu%28%29&_prz_kod=&_pattern=Historia+pa%C5%84stwa.
https://www.usosweb.uj.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2/index.
<https://www.wpia.uni.lodz.pl/student/plany-i-programy>.
https://www.wpia.us.edu.pl/images/materialy/studia/siatki/administracja/niestacjonarna/1/I_niestacj.AO.pdf.
https://www.wpia.us.edu.pl/images/materialy/studia/siatki/administracja/stacjonarna/1/2018_I_stacj_AO.pdf.
https://www.wpia.us.edu.pl/images/materialy/studia/siatki/prawo/niestacjonarne/zatwierdzone_prawo%20niestacjonarne%20I%202017-2018.pdf.
<https://www.wpia.us.edu.pl/images/materialy/studia/siatki/prawo/stacjonarne/2019/I-i-II-rok-2018-2019.pdf>.
<https://www.wpia.us.edu.pl/studia/siatki-studiow>.
<https://www.wpia.us.edu.pl/wydzial/pracownicy-i-katedry/lista-katedr>.

Subjects relating to the history of law at Polish law faculties

Summary

The article is devoted to subjects relating to the history of law taught at Polish law faculties. It is divided into two parts. The first encompasses an analysis of subjects relating to the history of law, the second — to subjects associated with political and legal doctrines. The author analyses the teaching at public and private higher education institutions. The HEIs have been classified on the basis of the 2018 faculties of law ranking of the *Rzeczpospolita* daily. The authors sought to examine, on the basis of the curricula published on the faculties' websites, the teaching in not just law programmes, but also other programmes run by the faculties of law, e.g. undergraduate and graduate administration programmes or security undergraduate and graduate programmes. When it comes to non-public HEIs, the article focuses on the best four faculties of law in the *Rzeczpospolita* ranking.

Keywords: history of the Polish state and Polish law, general history of law, Roman law, faculties of law and administration, political-legal doctrines, history of administration, teaching of the history of law

Die rechtsgeschichtlichen Fächer an den polnischen rechtswissenschaftlichen Fakultäten

Zusammenfassung

Der Beitrag ist der rechtsgeschichtlichen Didaktik an den polnischen rechtswissenschaftlichen Fakultäten gewidmet. Er besteht aus zwei Teilen. In dem ersten wurden die rechtsgeschichtlichen Fächer analysiert und der zweite ist den Fächern aus dem Bereich der politischen und rechtlichen Lehre gewidmet. Im Text wurde die Didaktik an öffentlichen und nicht öffentlichen Hochschulen geschildert. Die Reihenfolge der einzelnen Zentren ergibt sich aus ihrer Position in dem Ranking der Rechtsfakultäten der Zeitung „Rzeczpospolita“ aus dem Jahre 2018. Die Autoren versuchten, anhand der Lehrprogramme, die auf den Internetseiten der Fakultäten veröffentlicht werden, die Didaktik nicht nur an der Fachrichtung Recht darzustellen, sondern auch an anderen Fachrichtungen, die durch die juristischen Fakultäten geführt werden, wie z.B. an der Fachrichtung Verwaltung (Bachelor- und Masterstudiengang) oder Sicherheit (Bachelor- und Masterstudiengang). Hinsichtlich der nicht öffentlichen Schulen, so wurden die nach der Rangliste der „Rzeczpospolita“ vier besten rechtswissenschaftlichen Fakultäten analysiert.

Schlüsselwörter: Geschichte des polnischen Staates und Rechtes, Allgemeine Rechtsgeschichte, römisches Recht, Fakultäten für Recht und Verwaltung, politische und rechtliche Lehre, Verwaltungsgeschichte, rechtsgeschichtliche Didaktik